

L. 1915. Izhaja dvakrat na mesec Seš. 18.

SVETOVNA VOJSKA

Vojna z Italijo. - Vojni dogodki.
- Podrobni opisi. - Soča. - Pisma
in črtice. - Soči.

Cena K 1.20, četrletna
naročnina (6 seš.) K 3.—

Urejuje Iv. Podlesnik . Založila Katoliška Bukvarna

Vojna z Italijo.

Italija je bila nad trideset let naša zaveznica in ves ta čas se je pripravljala na vojno z nami pa skrbno prežala na ugoden trenotek, da bi udarila proti nam. Združena Italija je vedno poznala samo dva sovražnika: papeštvo in njegove pravice do svetne oblasti ter Avstrijo, svojo bivšo vladarico. Vedno se je bala in se še boji, da bi morala papežu vrniti njegovo deželo z Rimom, Avstrijo pa je sovražila kot nedavno tujo in obsovraženo gospodarico lastnih pokrajin, kot »tlačiteljico« še »neodrešenih bratov« onstran alp, onstran Soče in onstran Jadranskega morja, sovražila kot mogočno sosesestnico Jadranskega morja, ki bi ga rada imela popolnoma zase, in končno sovražila kot katoliško državo, ki bi utegnila prej ali slej nuditi papežu svojo pomoč za zopetno pridobitev svetne oblasti. To sovrašтво, pa naj je bilo še tako neopravičeno ali abotno, je živelo v italijanskih srcih in iskalo duška ob vseh mogočih prilikah. Saj smo neštetokrat čitali o protiavstrijskih demonstracijah v Italiji in zlasti o divjih izbruhih italijanskega ljudskega gnjeva spomladi 1914, ko je tržaški namestnik princ Hohenlohe izdal nekaj odredb proti »regnicolom«, t. j. proti Italijanom iz kraljestva, ki so se vedno bolj šopirili v občinskih uradih in podjetjih na škodo domačinom. Sploh Italijani niso čisto nič prikrivali svojih čustev in namer proti Avstriji, in kdor je le malo poznal italijansko časopisje in javno življenje, je lahko vedel, koliko je dolgi ura bila.

Kako pa potem to, da so bili z Avstrijo zvezani? O tem je prinesel »Slovenec« z dne 17. oktobra 1914 naslednji članek:

Zakaj je Italija pristopila k dvoezvi?

Rusko-turška vojska leta 1876. je zblizala Avstrijo in Nemčijo. Bismarck je izprevidel, kar je kasneje večkrat izjavil, da je za Nemčijo in za evropsko ravnovesje

sploh močna Avstrija nujno potrebna. Jasno je pa, da so Avstrijo v živo zadele vse izpremembe v njenem sosedstvu na Balkanu. V berolinski pogodbi dne 13. julija 1878 se je Avstriji priznala pravica, da sme zasesti Bosno in Hercegovino in Sandžak Novi Bazar. Rusi so dobili Batum ob Črnem morju in Kars v Armeniji in s tem utemeljili svoje zakavkaško gospodstvo, ki je zlasti za njihovo pot do Perzijskega zaliva, pa tudi do Dardanel važna stopnja; Anglež je zasedel Ciper, kjer ima važno opirališče za Malo Azijo in Sirijo; Francozom se je dala pravica do Tunisa, ki so ga leta 1881. osvojili, samo Lah ni dobil ničesar.

Crispi piše v svojih spominih, da mu je Bismarck dne 17. septembra 1877 v Gasteinu rekel: »Če dobi Avstrija Bosno, dobi Italija Albanijo ali kako drugo turško obrežno ozemlje ob Jadranskem morju.« Ko je dne 8. oktobra 1890 ta laški državnik govoril pri nekem banketu o trozvezi, je poudarjal, da je bila berolinska pogodba za Italijo nesrečna, ker je bila izolirana. Treba ji je bilo iskati zveze in našla jo je najprej na Dunaju in potem v Berlinu.

Zakaj pa ravno tu? Vzroka je iskati v laški sredozemski politiki. Turčija ob Jadranskem morju ni po vojski z Rusijo ničesar izgubila. Albanija je ostala turška in Italija je začela na svojo roko, ne da bi jo kdo pri tem oviral, iskati tamkaj tal. Ustanavljala je šole; v vseh trgovsko važnejših krajih je podpirala naseljevanje svojih rojakov trgovcev, obrtnikov in se je tako pripravljala za bodočnost. Jadransko vprašanje takrat ni bilo v ospredju. Pač pa jo je zanimalo na vso moč sredozemsko obrežje. V Egiptu, Tripolisu, Alžiru, Tunisu je imela že zadavna, mnogo prej in mnogo več nego v Albaniji vse polno svojih ljudi. Te pokrajine je štela med svoje »naravne kolonije«. Neštetokrat srečamo to besedo v laških izjavah. Pravzaprav je tudi resnična. Laških priseljenec je na severoafriškem obrežju vse polno, laška beseda je danes povsod domača.

Ravno ob dobi, ko se je sklenila dvoezveza, je pa naenkrat jela dobivati ta obal

nove, mogočne gospodarje. Suez, ki ga je zgradil francoski inženir Lesseps, je postal l. 1875. angleški; egiptovski državi sta Francoz in Anglež l. 1879. vsilila svojo finančno kontrolo; v vednih notranjih zmedah je Anglež s posebno zvitostjo vedno prihajal delat red in mir in se tako temeljito vsedel v Egipt. Dne 12. maja 1881 je Francoz sklenil pogodbo s tuniškim bejem, po kateri je Tunis padel Francozu v roke.

Ni čuda, da je završalo po Italiji. Odpor proti Francozom je bil ogromen in ko so v Marselju dne 18. junija 1881 siloma izgnali večje število laških delavcev, je bruhnilo pravo sovrašтво proti njim na dan. Lah je pač Avstrijo in Nemčijo mrzil, a Francoz ga je zadel preveč v živo, da ne bi ob tem ohladil tega nasprotstva. Laški delavec, izseljenec se je čutil ogroženega pri svoji poti za kruhom; zato seveda ni bilo niti misliti, da bi bila takrat kaka zveza s Francosko ali z Angleško, ki je Francoza pri osvojitvi Tunisa na vso moč in z vsemi svojimi zvijačami podpirala. Proti Francozom se je katoliški Cerkvi sovražna laška zbornična večina zato borila, ker je bila na Francoskem takrat (dobrih deset let po vojski z Nemčijo) na krmilu katoliška, papežu prijazna vlada. Vlada in ž njo vsi politiki so pa izprevideli, da je dotedanja izolacija Italije silno nevarna.

Kam torej? Že dne 27.—31. oktobra 1881, torej pet mesecev po osvojitvi Tunisa in štiri po nasilstvih v Marselju sta prišla laški kralj in kraljica z ministroma Depretisom in Mancinijem na Dunaj. Laško časopisje je pisalo vsevprek, da se mora Italija nasloniti na osrednjo Evropo. To pa ni šlo tako brž. Laški kralj ni šel v Berlin; naš cesar mu ni vrnil obiska, vendar se je pa 1882 ali začetkom 1883 podpisala zvezna pogodba med Italijo in dotedanjo dvozvezo in sicer, kakor se po pravicí sklepa, najprej posebej z Avstrijo in potem z Nemčijo.

Iz tega je razvidno, katera skrb je vodila Italijo, da je šla iskat zaveznic v osrednjo Evropo, in da je pri tem igralo največjo vlogo njeno tedanje nasprotstvo proti Francozom.

Sedaj pa nastane vprašanje: Kaj je nagnilo Avstrijo in Nemčijo, da sta sprejeli v zvezo takega zaveznika, o katerem sta pač dobro vedeli, da po srcu ni njun

in tudi nikdar ne bo? Znano je, da v politiki, posebno v kolikor se odigrava za diplomatično mizo, srce in vestna tenkočutnost le redkokdaj soodločujeta, marveč imajo tu glavno besedo le ozirí na trajne ali vsaj začasne državne koristi. Kakor Italija, tako tudi Avstrija in Nemčija nista stopili z njo v zvezo iz »srčne potrebe«, marveč iz preračunanja. Iz Bismarckovih ust vemo, da je šlo osrednjima državam pri sklepanju zveze z Italijo za to, da si v slučaju kakega napada s severa ali zapada zavarujeta hrbet. Nič drugega nista osrednji državi pričakovali od Italije in za to uslugo, ki naj bi jo njima izkazala Italija, ako in kadar bi pač nanesel slučaj oziroma zgodovina, sta zaveznici dolgih 33 let zvesto podpirali Italijo v njenih političnih in gospodarskih stremljenjih, in v njenem mogočnem varstvu je zrastle in se okrepila zlasti nazunaj. Posebej spomnimo le na Tripolitanijsko, s katero je Italija znatno povečala svojo državno oblast.

Tekom let se je pa prejšnje nasprotje med Francijo in Italijo poleglo, in čim dalje tem bolj sta se jeli bližati. Pa ne samo s Francijo, marveč tudi z Anglijo in Rusijo so postajale italijanske zveze vedno ožje in tesnejše. Že začasa francosko-nemškega spora radi Maroka in pri dotičnih pogajanjih v Algezirasi, kakor tudi o priliki aneksije Bosne in Hercegovine (spomnimo se obiska ruskega carja v Racconigiju!) je Italija jasno pokazala, da je celo njeno srce na strani trosporazuma, dočim sta jo razum in pogodba še vezala na osrednji državi. Italiji se je v trozvezi dobro godilo, zato je hotela ostati v njej do zadnjega trenutka, kakor nezvest prijatelj v hiši svojega gostitelja, katerega namerava okrasti ali mu zažgati dom. V tem je tičala ravno velika razlika v razmerju med osrednjima državama in Italijo: Četudi nas na Italijo ni bogvekakovo vezalo srce in nam je bilo le zato, da si jo zagotovimo za slučaj vojne s kako drugo sosedo, pa smo ji bili vendar čisto odkritosrčni zastopniki, gojili nismo proti njej nobenih zlih načrtov in namenov, nasprotno smo se skušali prilagoditi tudi takim njenim ciljem in dejanjem, ki niso bili ravno na našo korist, ne po našem srcu. Tako je trozveza živela dalje, in njena pogodba se je dne 5. decembra 1912 obnovila ter je

imela veljati do 8. julija 1920. Odpovedati bi se mogla pogodba šele leto pred njenim potekom.

Italija ob začetku svetovne vojne.

Balkansko-turška in srbsko-bolgarska vojna l. 1912./1913. sta ustvarili razmere, ki so končno dovedle do vojne s Srbijo; ta je v evropskem političnem ozračju, že davno prenapolnjenem z ostrimi nasprotji, učinkovala tako, kakor bi padla iskra v sod smodnika. Čez noč smo imeli svetovno vojno: trosporazum in trozveza sta jela v krvavi vojni tekmi meriti svoje moči. Pravzaprav se pa že od tega trenutka dalje ne more več govoriti o trojni zvezi, kajti Italija je takoj izpočetka ostala ob strani, češ, pogodba jo veže samo za slučaj, da bi bili sozaveznici napadeni, dočim sta sedaj dejansko samj napadli. Tudi se je Italija izgovarjala, da je Avstrija ni preje obvestila, da namerava Srbiji napovedati vojno, kar da bi bila morala, glasom pogodbe, storiti. To izvijanje Italije v resnem trenutku po vsem, kar sta Avstrija in Nemčija doživeli od nje v zadnjih letih, pač ni nikogar posebno presenetilo in razočaralo. Na vsak način pa se je moralo pričakovati, da bo Italija v orjaški borbi za obstanek podpirala svoji zaveznici vsaj z **dobrohotno nevtralnostjo**. Saj se je glasil člen IV. trozvezne pogodbe čisto jasno: »Če bi kaka velesila, ki ni podpisala te pogodbe, ogrožala državno varnost ene pogodbenih strank in bi ogrožena stranka bila prisiljena, da ji napove vojsko, tedaj se zavežeta obe drugi, da se bosta proti nji obnašali **dobrohotno nevtralnno**. Vsaka si pridrži odločitev, ali se udeleži vojne, če to smatra za primerno, da nastopi skupno s svojim zaveznikom.«

Italija je tudi res izjavila, da ostane dobrohotno nevtralna (sklep italijanskega ministrstva z dne 1. avgusta 1914) in sam italijanski kralj je to zatrdil našemu cesarju. Naš cesar je namreč brzojavil italijanskemu kralju, da je radi ruskega vmešavanja v srbski spor in vsled mobilizacije ruske armade in mornarice odredil splošno mobilizacijo in je izrazil svoje zadovoljstvo, da more računati na pomoč svojih zaveznikov. Nato je italijanski kralj brzojavno odgovoril:

»Prejel sem brzojavko Vašega Veličanstva. Ni mi treba zagotavljati, da bo Italija, ki se je na vse mogoče načine trudila, da zagotovi mir, in ki bo vse storila, kar je le v njeni moči, da kakor le hitro mogoče pomaga pri obnovitvi miru, da bo Italija nasproti svojima zaveznikoma ohranila prisrčno prijateljsko nevtralnost, kakor to odgovarja trozvezni pogodbi, njenim odkritosrčnim čuvstvom in velikim interesom, ki jih mora varovati.

Viktor Emanuel.«

Priznati se mora, da se je Italija zunaj v resnici zvesto držala nevtralnosti. Še 20. januarja 1915 je priobčil »Slovenec« članek z merodajne strani, v katerem se je poudarjalo: »Do današnjega dne spolnuje Italija svoje zvezne dolžnosti nasproti Avstriji.« In 20. februarja je priobčil »Slovenec« iz istega zanesljivega vira notico, ki naglašja, da »vladajo med Avstrijo in Italijo normalni in prijateljski odnošaji.« Italija je pač še skrivala svoje prave namene, in kar je glavno: Pogodba je bila jasna, in noben poštenjak ni mogel misliti, da bo Italija kratkoinmalo prelomila dano besedo. Prišlo je pa drugače.

Italija se oborožuje. — Italijanske zahteve.

Že ob začetku svetovne vojne se je Italija jela oboroževati in z veliko naglico izpopolnjevati svojo brambno moč. To ni moglo vzbujati posebnih pomislekov, ker so v večji ali manjši meri delale isto tudi druge nevtralne države; saj je čisto naravno, da hoče biti v tako viharnih časih vsaka država za vse slučaje pripravljena. Tudi se je moglo sklepati, da hoče Italija s svojo vojaško pripravljenostjo pri svoječasnem sklepanju miru pritisniti v prilog svojim zahtevam.

Do kakšnih zahtev pa naj bi imela Italija pravico, ko se ne udeležuje vojne in torej ne nosi nobenih žrtev? Opravičeno vprašanje. Sedaj bomo spoznali vso grdo, sebično politiko Italije. »Avstrijska rdeča knjiga«, ki jo je proti koncu maja 1915 objavil naš zunanji urad, pripoveduje:

Že 25. julija 1914. se je Italija začela potezati za to, da bi dobila v slučaju, če bi Avstrija zasedla srbsko ozemlje, primerno odškodnino. Pri tem se je sklice-

vala na člen VII. trozvezne pogodbe, ki se je glasil:

»Avstrija in Italija, ki imata pred očmi kar le mogočo ohranitev teritorialnega »status-quo«-ja na Vzhodu, se zavežeta vplivati, da se zabrani vsaka teritorialna izprememba, ki bi škodila eni ali drugi sili, ki je podpisala to pogodbo. Zato si bosta medsebojno dajali vsa pojasnila, ki bi jih znala medsebojno poučiti o namenih njih samih ali drugih sil. Če bi pa imel nastopiti slučaj, da bi se v teku dogodkov ne moglo vzdržati »status-quo«-ja v balkanskem ozemlju ali na turških obalah in otokih v Jadranskem in Egejskem morju in da bi vsled nastopa kake tretje sile ali kakorsizebodi bili Italija in Avstrija prisiljeni, da z začasnim ali trajnim zasedenjem od svoje strani izpremenita »status-quo«, tedaj se bo to zasedenje izvršilo le po predidčem sporazumu obeh sil, in ta sporazum bi moral sloneti na načelu vzajemne kompenzacije za vse teritorialne ali drugačne koristi, ki bi jih ena izmed njih dosegla preko sedanjega »status-quo«-ja, in ta sporazum bi moral zadovoljiti interese in upravičene zahteve obeh delov.«

Ta člen se je sprejel v trozvezno pogodbo l. 1887. na izrečno željo Italije.

Tedaj se je mislilo edinole na **turško** ozemlje na Balkanu, zato ta člen ni mogel biti v nobenem oziru merodajen za naš spor s Srbijo. Italija je zastopala drugo mnenje. Po daljših prijateljskih pogajanjih je Avstrija priznala italijansko razlago člena VII. kot pravilno in izjavila, da je pripravljena, začeti z Italijo pogovore glede odškodnine, ako bi na Balkanu zasedla — začasno ali trajno — kako ozemlje. S tem je hotela Avstrija Italiji dokazati odkritosrčnost svojega zaveznitva.

Italija med pogajanjimi pograbi Albanijo.

S tem so bila pogajanja med dunajskim in rimskim kabinetom o načelni strani njihovega medsebojnega razmerja za enkrat zaključena. Prihodnje mesece je Italija v prvi vrsti porabila za dopolnitev in okrepitev svojih vojaških sredstev. Istočasno se je začela tudi akcija Italije, ki si je hotela onstran Jadranskega morja, v Albaniji, pridobiti teritorialnih opirališč. Ta akcija je v začetku le previdno napre-

dovala, pozneje pa se je v toliko bolj poudarjala, v kolikor je rastla italijanska pripravljenoost, in čim bolj se je jasnilo, da svetovna vojska ne bo prinesla nagle zmage eni ali drugi skupini, ampak dolgo, trdovratno borbo.

Leta 1901. sta se Avstrija in Italija glede Albanije dogovorili sledeče: 1. vzdržati »status-quo«, kolikor dolgo bo po razmerah mogoče; 2. morebitne izpremembe se imajo izvršiti v zmislu avtonomije; 3. obe državi bosta z vsemi mogočimi sredstvi spravili in ohranili svoje interese v soglasju. Italijansko postopanje nikakor ni soglašalo s tem dogovorom, kakor tudi ne s formelnimi izjavami, ki jih je Italija podala lani v avgustu na Dunaju; vendar Avstrija ni ugovarjala, posebno ker je Italija vsako »začasno« odredbo sporočila na Dunaj in pri tem vedno poudarjala, da se hoče držati londonskih sklepov, in je priznala, da še obstoji dogovor iz leta 1901.

Italijanske zahteve postajajo vedno drznejše.

Vsa naša popustljivost ni imela drugega uspeha, nego da je rastla italijanska pohlepnost in drznost. Italijansko ljudstvo, nahujskano tudi od zunaj, je začelo očitno in viharno zahtevati, naj stopi Italija na stran trosporazuma in z orožjem osvoji avstrijske »italijanske« pokrajine. Sredi meseca januarja 1915 se je oglasila tudi italijanska vlada in formalno vprašala na Dunaju, ali je Avstrija voljna z **lastnim** ozemljem odškodovati Italijo v zmislu člena VII. trozvezne pogodbe. Seveda je Avstrija to drzno zahtevo odklonila, tembolj, ker nismo imeli na Balkanu (bilo je koncem meseca januarja 1915) nič tujege ozemlja zasedenega. Vrhu tega je Avstrija 9. februarja 1915 priglasila svoje protizahteve z ozirom na to, da je Italija zasedla Valono in otoke v Egejskem morju — na podlagi istega člena VII. trozvezne pogodbe, na katerega je Italija opirala svoje neopravičene zahteve. Saj kar velja za enega pogodnika, mora veljati tudi za drugega.

Italija, ki je vsekakor že tedaj sklenila: Zdaj ali nikoli!, je vztrajala na svoji zahtevi po avstrijskem ozemlju in koncem februarja izjavila, da bi obnovitev naših vojnih operacij proti Srbiji smatrala za

prelom trozvezne pogodbe in bi izvajala najhujše posledice, ako bi Avstrija preje ne privolila v italijanske zahteve.

Avstrija pripravljena k žrtvam.

Sedaj je bil položaj v toliko pojasnjen, da se je vedelo, da je Italija odločena, izkoristiti sedanji trenotek v to, da uresniči svoje narodne cilje. Izredni položaj je zahteval izrednih sklepov, in dne 9. marca je baron Burian s cesarjevim dovoljenjem sporočil italijanskemu poslaniku, da Avstrija načelno sprejme odstop svojega lastnega ozemlja kot temelj za pogajanja o odškodnini.

Toda prikriti italijanski cilji so šli daleč preko mej narodnega zedinjenja: vse Jadransko morje naj bi bilo samo italijansko, zato mora biti italijanska tudi cela severna in vzhodna jadranska obal. Teža pa ne morejo doseči, dokler živita Avstrija in Nemčija kot velesili. Treba ji je torej razbiti. Ta cilj si je postavil tudi trosporazum, torej mora Italija v njegov tabor, da pomaga doseči skupni cilj. Ker pa vojaške priprave še niso popolnoma gotove in treba morda tudi še omečiti tega ali onega v trosporazumu, da privoli v italijanske zahteve po jadranski, slovenski k obali, zato se morajo pogajanja z Avstrijo še nekaj časa zavlačevati! Le tako moremo razumeti nadaljnji potek pogajanj, ki se jih je — kakor že preje — udeleževala tudi Nemčija.

Še preden se je začelo govoriti o stvari sami — tako izvaja Rdeča knjiga — je italijanski kabinet Salandra-Sonnino zahteval, da se ima v naprej določiti, da se bo dogovor o odstopu ozemlja takoj po sklepu pogodbe izvršil. Torej sredi vojne, ko Avstrija še ne ve, kakšne pridobitve ji bo vojna prinesla — brez ozira na to, da bi morala seveda tudi takoj odpustiti vojake iz odstopljenih ozemelj — naj bi Avstrija izročila Italiji svoja lastna ozemlja, dočim bi nam Italija svojo dajatev, nevtralnost, dajala polagoma do konca vojne — ali pa morda tudi ne dajala, saj kdo bi mogel še zaupati takemu zavezniku? In če bi imela Italija enkrat v roki tako važna obmejna ozemlja, bi bilo vojaško podjetje proti nam zanjo še toliko lažje in vabljujejše.

Te zahteve seveda ni bilo mogoče sprejeti; pač pa je bila Avstrija pripravljena, dati zadostno jamstvo, da bo ozemlje, za katero bi se pogodili, odstopila nemudoma, ko bi se sklenil mir. Italija je pa le vztrajala na tej svoji zahtevi; končno so se dogovorili, naj se to vprašanje zaenkrat odloži, medtem se pa preide k pogajanjem o stvari sami, o obsegu ozemlja itd.

Na željo Italije, ki takrat ni hotela izreči nobenih določnih zahtev, je stavila Avstrija prva svoje predloge. Dne 27. marca je Avstrija nasproti italijanskemu poslaniku na Dunaju ponudila odstop skoro celega italijanskega dela južne Tirolske, od Italije pa zahtevala, da ji zagotovi svojo dobrohotno nevtralnost in ji za dobo vojne prizna popolno akcijsko svobodo na Balkanu.

Ta naša velikodušna ponudba seveda ni napravila v Italiji nobenega vtisa. Italijanski kabinet se je najprej omejil na nekatere splošne ugovore, ki so se nanašali na dobrohotno nevtralnost Italije in na izmero naših narodnih koncesij, in kakor se je videlo, se mu ni prav nič mudilo pogajanja nadaljevati. Šele nekaj časa kasneje in na ponovno pritiskanje je dne 10. aprila sporočil na Dunaju svoje protizahteve.

Te zahteve so bile nezaslišane. Zahtevalo se je, naj se odstopi celo italijansko južno Tirolsko, čisto nemško ozemlje pri Bolcanu, spodnja in tudi, po večini slovenska, zgornja dolina Soče z Gorico in morsko obrežje do Nabrežine, del Koroške in popolnoma slovenski otoki: Vis, Hvar, Korčula in Lastovo ter nekaj manjših otokov. Trst mesto ter okolica naj se izpremeni v neodvisno državo, prizna naj se italijanska suvereniteta nad Valono in njenim ozemljem, popolna neinteresiranost Avstrije v Albaniji in pa takojšen odstop navedenih ozemelj.

Pretiranost italijanskih zahtev je bila tolika, da bi se morala ustaviti vsa nadaljnja pogajanja, in to je Italija pač tudi pričakovala in želela. Kljub temu je Avstrija z največjo popustljivostjo pogajanja nadaljevala in ponudila nadaljnje koncesije. Italijanska vlada na te naše ponudbe sploh ni odgovorila, marveč je 4. maja kratkomalo sklenila podati na Dunaju

izjavo, da smatra zvezno pogodbo od naše strani kršeno in uničeno, da umakne vse svoje predloge in da ima sedaj zopet vso popolno svobodo.

Avstrijski vladi se ni zdelo primerno, na presenetljivi korak Italije takoj odgovoriti, ampak se je neugnano trudila, da doseže z Italijo miren sporazum.

V ta namen je razširila svoje koncepcije, katere ji je hotela dati, in sicer jih je razširila v toliko, v kolikor se je to še dalo združiti z elementarnim ozirom na življenjske interese monarhije.

Zadnja ponudba.

Zadnja ponudba, katero sta pismeno izročila italijanski vladi v Rimu c. in kr. poslanik in knez Bülow, je bistveno obsegala sledeče točke:

1. Odstop italijanskega dela južne Tirolske.

2. Odstop zahodnega ozemlja Soče, kjer prebivajo Italijani.

3. Glede Trsta se je ponudilo ustanovitev univerze; Trstu se podeli naslov svobodnega cesarskega mesta; mestni statut se revidira; statut bi ohranil sedanjo avtonomijo in zagotovil italijanski značaj mesta; prosta luka ostane in se eventualno razširi.

4. Pripravljeni smo priznati popolno suvereniteto Italije v Valoni in v njeni okolici.

5. Politični desinterese Avstrije v Albaniji.

6. Odpovemo se zahtevam, ki bi jih mogla monarhija staviti iz naslova, da je Italija zasedla dvanajstero otokov.

Za protidajatev je Avstrija zahtevala edinole italijansko izjavo, da bo cel čas sedanje vojne proti monarhiji, Nemčiji in Turčiji popolnoma nevtralna, in da je desinteresirana pri vseh pridobitvah, ki bi jih Avstrija dobila tekom vojne ali ob sklepu miru.

Kar se tiče garancij za izvršitev teh dogovorov, bi se Avstrija zavezala, takoj po sklenjenem dogovoru podati slovesno izjavo glede cesije odstopljenih ozemelj. Razen tega bi se takoj po sklepu pogodbe zbrale mešane komisije, da uredijo vse podrobnosti; njihove sklepe bi morale vlade ratificirati. Takoj po ratifikaciji bi se za-

čelo izročevati to ozemlje, kar bi se moralo končati v enem mesecu.

Končno naj se Avstrija in Italija izrečeta za to, da Nemčija jamči za lojalno izvršitev tega dogovora.

Vojna.

Italijanski kabinet je tudi k temu predlogu molčal. Po Italiji so se vršile velikanske demonstracije za vojno proti Avstriji. Dne 20. maja se je sešel italijanski parlament, v katerem je ministrski predsednik Salandra podal vladno izjavo in naznanil, da je Italija 4. maja odpovedala trozvezno pogodbo in si pridržala popolno svobodo. Zbornica je to izjavo z navdušenjem vzela na znanje in glasovala za zakonski načrt, ki daje vladi izredna pooblastila. Vojna je bila sklenjena. Dne 21. maja je Avstrija obširno odgovorila na italijansko noto in odklonila odgovornost za vse posledice.

Malo dni kasneje, 23. maja, je kraljevi italijanski poslanik na Dunaju izročil c. in kr. vladi vojno napoved, in še istega dne je izšel naslednji manifest našega cesarja:

Mojim narodom!

Kralj italijanski Mi je napovedal vojno.

Zvestoba je prelomila kraljevina italijanska svojima zaveznikom, kakor zgodovina ne pozna enakega.

Več nego trideset let je trajala zveza, v kateri je mogla Italija množiti svojo teritorialno posest in se razcvitati, kakor nikdar ni slutila, sedaj nas je Italija zapustila v uri nevarnosti in je z razvitimi zastavami prešla v tabor naših sovražnikov.

Mi nismo ogrožali Italije, nismo kratili njene uglede, nismo se dotaknili njene časti in njenih interesov; vedno smo zvesto izpolnjevali svoje zavezniške dolžnosti in smo ji nudili Svojo zaščito, ko je šla na bojišče.

Storili smo še več: Ko je začela Italija s svojim pohlepnim očesom gledati čez naše meje, smo bili odločeni za velike in bridke žrtve, za žrtve, ki so posebno bolele Naše očetovsko srce, samo da ohranimo zavezniško razmerje in mir.

Toda pohlepnost Italije, ki je mislila, da je treba izkoristiti trenutek, se ni dala potolažiti.

In tako se mora izpolniti usoda.

Mogočnemu sovražniku na severu so se Moje armade zmagoslavno upirale v desetmesečni gigantični borbi in v najzvestejšem sobojevništvu z vojskami Mojega presvetlega zaveznika.

Novi zavratni sovražnik na jugu jim ni nov nasprotnik.

Veliki spomini na Novaro, Mortaro, Kustoco in Vis, ki so ponos Moje mladosti, in duh Radeckega, nadvojvode Albrehta in Tegetthoffa, ki še živi v Moji vojni moči na kopnem in na morju, so mi poroki za to, da bomo tudi proti jugu uspešno branili mejo monarhije.

Pozdravljam Moje v boju izkušene zmagonosne čete. Zaupam njim in njihovim voditeljem! Zaupam Svojim narodom, kojih brezprimerni požrtvovalnosti gre Moja najiskrenejša očetovska zahvala.

Vsemogočnega pa prosim, da blagoslovi Naše zastave in vzame Našo pravico stvar v svoje milostno varstvo.

Na Dunaju, 23. maja 1915.

Franc Jožef s. r. Stürgkh s. r.

Tako se je dopolnilo, kar se je od davna pripravljalo, kar je v duhu zrl naš goriški pesnik Simon Gregorčič in kar je kranjski deželni glavar dr. Ivan Šusteršič s proroškimi besedami napovedal v delegacijah dne 19. maja 1914.

Vojni dogodki.

Naše vojno vodstvo se je odločilo, da se na italijanskem bojišču omejimo na brambo. Osvajati itak ne nameravamo mi, ampak Italijani; naj torej pridejo in si iz žrjavnice poberejo vroči kostanj. Da se bodo pri tem opekli, za to bomo skrbeli mi. Šele potem bomo dalje govorili.

Naša meja proti Italiji gre od Švice do Pontablja preko Judikarij, Tridentinskih, Fasanskih in Karnskih alp samo po visokem gorovju. Šele zapadno od Soče se visoko gorovje pričinja umikati ter se od Gorice dalje spremeni v kraško planoto ter istrsko gričevje, ki je pa za premikanje vojaških čet istotako silno težavno.

Le malo je dolin, skozi katere vodijo iz Gorenje Italije do naših grebenov. Na zapadu skozi dolino Ade preko

Bormia do Stilfserjocha; od Valle Camonisa čez Ponte di Legno do prelaza Tonale; od Brescie čez Rocca d'Anfo in jezero Idro do avstrijske meje pri Ladrone; ob Gardskem jezeru v Rivo in Torbole; skozi ozko dolino Adize do Avie in Ale.

Nadaljnji važni dohodi so: Od Vicenze preko sedla Fugazza proti Roveredu kakor tudi preko Arsiera skozi dolino Astike na planoto Lavarone; od Bassana ob železnici skozi dolino Brente čez Primolano v dolino Sugana, vzhodno odtod v Fiere di Primiero. Od Belluna vodijo težki dohodi skozi dolino Cordevole v Moeno in Pievo; pa tudi skozi dolino Pijave v Cortino d'Ampezzo, Landro ter na sedlo Kreuzberg.

Iz doline Tagliamenta so najvažnejše ceste na prelaz Plöcken, po dolini Bele na Pontabelj in Naborjet ter po dolini Raccolana na Predel.

Iz Vidma vodi v Soško dolino Nadižka dolina do Kobarida. Manjši prehodi so iz Rezij na Žago pri Bovcu ter od Čedadada čez kanalske hribe na Kanalsko.

Meja med Korminom in Červinjanom je odprta.

Mejo proti jugovzhodu tvori Jadransko morje.

Naša brambna črta.

Jasno je, da brambnih postojank iz strategičnih ali političnih ozirov ni vselej mogoče postaviti točno ob meji. Da, trdnjavske črte so redno več ali manj odmaknjene od meje (glej n. pr. rusko brambno črto: Visla — Narew — Bobr — Njemen in francosko: Belfort—Epinal—Toul—Verdun). Tudi mi smo svojo brambno črto pomaknili ponekod nazaj od meje na ugodnejša brambna tla, dotično obmejno ozemlje pa po malih praskah s poizvedovalnimi predstražami brez odpora prepustili sovražniku. To velja zlasti za Goriško in Gradiščansko ter južno Tirolsko.

Boji na kopnem

do 15. julija 1915.

Italijani so koj prve dni po vojni napovedi jeli previdno prodirati ob celi 500 km dolgi meji. Ob nekaterih važnih gorskih prelazih in grebenih smo jih takoj ustavili, in še do danes kljub vsem napo-

rom niso prišli naprej (Stilfserjoch, Kreuzberg, Plöckenski prelaz), drugod pa so Italijani prvih štirinajst dni želi cenene »zmage« in »uspehe«, ker smo jim, kakor že rečeno, iz višjih ozirnov prepustili nekaj obmejnega ozemlja, katero so z neugnanim veseljem zasedli.

Na T i r o l s k e m je imelo prodiranje italijanske armade v glavnem tri cilje. En cilj je bil in je še Trident, kamor skušajo Italijani priti po dolini Judikarije, kjer so zasedli Condino, potem čez Rivo, po dolini Adize, kjer so zasedli Alo, po dolini Cismone, kjer so dospeli do Primöra; tudi preko visokih planot Folgarije in Lavarone so udrli. Vse to že v prvih tednih vojne. Povsodi so pa dospeli samo tako daleč, kakor daleč sega ogenj naših brambnih postojank; naprej ne morejo.

Tudi svojemu drugemu cilju, pusterški dolini z njeno železniško črto se Italijani niso bolj približali, kot jim je to dovolila naša deželna bramba. Temu cilju so služili tudi brezuspešni napadi na Peutelstein v dolini Ampezzano, proti Landro v dolini Höhlenstein ter boji na sedlu Kreuzberg in vzhodno od tu. Poizkusi Italijanov, da bi prišli čez koroško obmejno gorovje v Ziljsko ali Dravsko dolino, so bili v bojih vzhodno in zahodno od prelaza Plöcken, kakor tudi pri Naborjetu, Rablju in Predelu uspešno odbiti.

Tretji in glavni italijanski cilj pa je vodil in še vodi preko naše Primorske. Dočim so se na tirolsko-koroški fronti vršili doslej le manjši pehotni spopadi in artiljerijski boji, je pa sovražnik nastopil tod z velikimi silami. Ozemlje je pač odprto. V svrhu lažje obrambe smo mu iz vsega početka prepustili ozemlje na desni strani Soče. Potem se je začela krvava borba za prehod čez Sočo na celi fronti od Bovca do Tržiča. Sovražnik ni štedil z žrtvami; neomejeno je sival municijo in pošiljal v boj in smrt vedno nove, sveže čete. Prodril je pri Kobaridu ter se ustavil na desni strani Soče od Bovca do Tolmina; ustavil ga je Krn, kjer je tekla in še teče italijanska kri v potokih. Tudi pri Plaveh so si Italijani z neizmernimi žrtvami priborili prehod čez Sočo. Goriško predmostje je kljubovalo vsem italijanskim napadom. Pri Gradiški in Tržiču je sovražnik prešel na levi breg in se jel zaganjati

proti doberdobski planoti. Boji so postajali vedno ljutejši in obsežnejši, in 5. julija je sovražnik s štirimi armadnimi zbori izvršil generalni napad na črti od goriškega predmostja do morja. Bil je s strahovitimi izgubami na celi črti odbit. Splošno se je poročalo, da so Italijani izgubili ta dan 40.000 mož mrtvih in ranjenih. Naše brambne postojanke so ostale neizpremenjene v naših rokah. Uradno poročilo je naglašalo, da je hrabrost naših čet vzvišena nad vsako hvalo. Od tega dne dalje so boji na primorski fronti pojenjali, ker je bil sovražnik dodobra upehan; pa tudi naše čete so bile potrebne počitka.

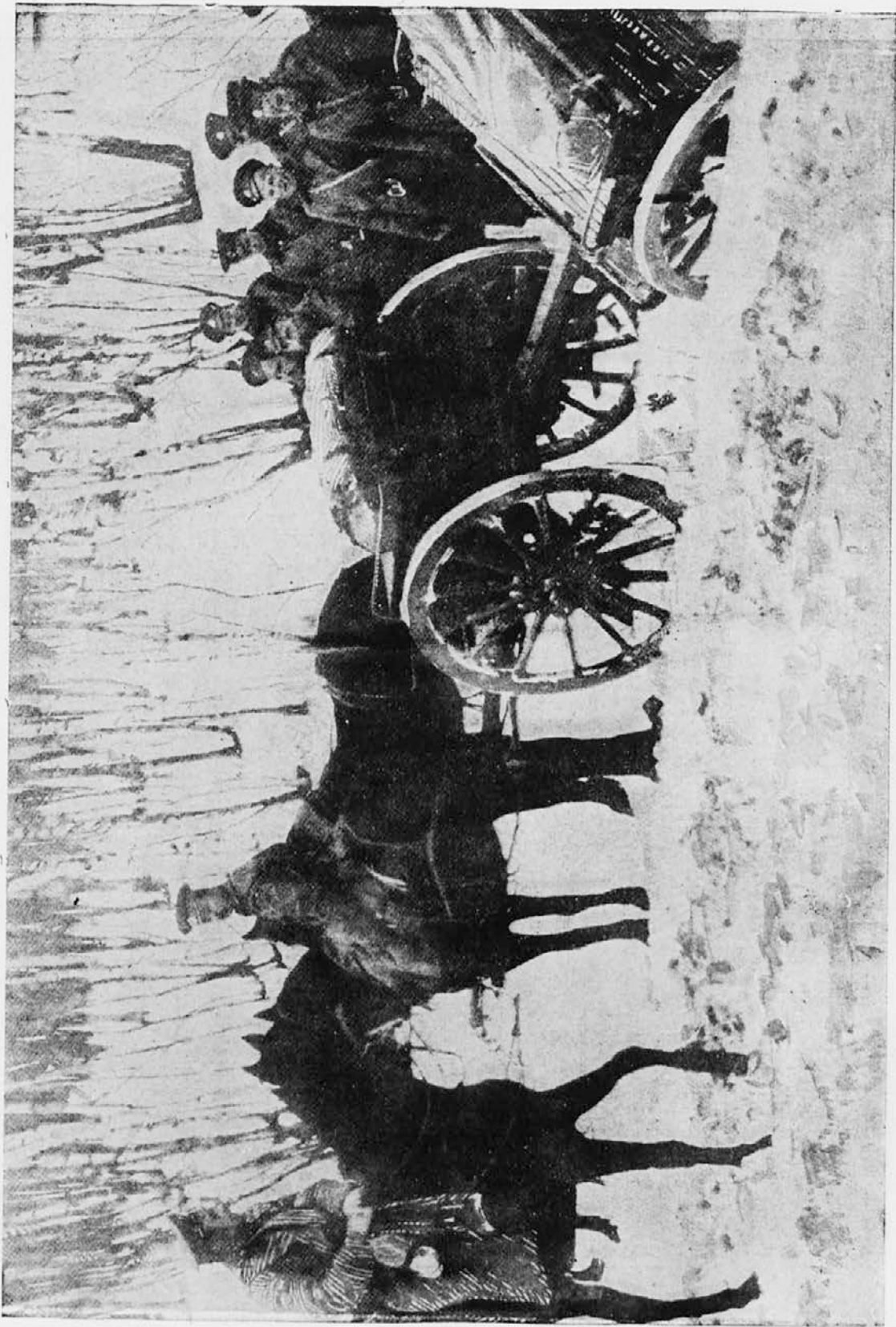
Vrhovno poveljstvo nad brambnimi silami proti Italiji je poverjeno nadvojvodu Evĝenu; podpoveljnika sta slavna generala Boroević (na Primorskem) in Dankl (na Tirolskem).

Pomorski, podmorski in boji v zraku.

Dne 24. maja pred solnčnim vzhodom, t. j. 12 ur po napovedi vojne, je naša vojna mornarica s sodelovanjem zračnega brodivja nastopila istočasno na več točkah proti italijanski vzhodni obali od Benetk do Barlette (v višini Drača). Na Benetke je naš letalec vrĝel 14 bomb, užgal arzenal, poškodoval en torpedorušilec, kolodvor in zrakoplovne lope na otoku Lido. — Ob kanalu Porto Corsini so naše ladje obstreljevale z vojaštvom zasedene strelske jarke in porušile vojašnico. — V Brindisih smo obstreljevali z morja kolodvor in most. — V Senegalliji je naša ladja »Zrinski« porušila železniški most, pristaniške in železniške naprave in en vlak. — V Jakinu so naše ladje napravile ogromno škodo; uničile so mnogo vojaških naprav in zgradb, porušile električno centralo, kolodvor itd.; v luki so vrhu tega potopile tri ladje. — Naše ladje so dalje poškodovale železniška mostova čez reko Pondeza in Sinarco in več svetilnikov. — Pri Barletti so naše ladje uničile en italijanski torpedorušilec. Vse to je bilo delo par ur. Izgub smo imeli le 20 mož in tri manjše ladje so bile neznatno poškodovane.

29. maja je v tržaškem zalivu zadel na mino neki velik tuj parnik in se potopil.

Dne 5. junija je priplulo nekaj italijanskih križark in rušilcev v dalmatinske

Zajeti ruski topničarji v Karpatih.

Velikanski poraz ruske armade pri Mazurskih jezerih.

Tik pred sovražnikom v Karpatih.

Naša poizvedovalna patrolja opazuje gibanje sovražnika.

vode. Sovražnik je obstreljeval železnico pri Mihonicah, posamezne svetilnike na Visu, Lastovu in Sušcu. Obstreljevana splotja so bila lahko poškodovana.

8. junija je naše pomorsko letalo L 48 zahodno od Lošinja z bombami zažgalo in uničilo veliki italijanski vojni zrakoplov »Cittá di Ferrara« (80 m dolg), ko se je vračal z Reke, kjer je brez zaželjenega uspeha bombardiral za vojaštvo važne tovarne. — Ravno tega dne jutraj je neko drugo naše pomorsko letalo bombardiralo zrakoplovne lope, nekaj manjših vojnih ladij in vojaški tabor v Benetkah.

12. junija je naš podmorski čoln na severnem Jadranskem morju torpediral in potopil italijanski podmorski čoln »Medusa«.

17. in 18. junija je oddelek našega brodograditeljskega križarila ob italijanski obali in s topovskim ognjem poškodoval svetilniške postaje ob izlivu reke Tagliamento in pri Pesaru ter železniški most pri Riminih; potopili smo en italijanski parnik.

19. junija so naše torpedovke uspešno obstreljevale skladišča in pristaniške zgradbe v Monopoliju. — Naša pomorska letala so z bombami poškodovala kolodvora v Barih in Brindisih.

27. junija je naš mornariški letalec pri Villi Vicentini (zapadno od Tržiča) sestrelil privezan sovražni balon; 28. junija je bombardiral sovražni artiljerijski tabor v S. Canzianu (južozapadno od Tržiča) in ob izlivu Soče z bombo potopil neki sovražni transportni parnik.

2. julija je bila na severnem Jadranskem morju uničena italijanska torpedovka.

7. julija je naš podmorski čoln v severnem Jadranskem morju torpediral in potopil italijansko oklopno križarko »Amalfi«.

Italijanskim zrakoplovcem se ne da očitati lenobe; doslej so obiskali vsa naša važnejša mesta ob morski obali in razna železniška križišča, a pravega uspeha dosele še nikjer niso dosegli.

Italijansko brodograditeljsko podjetje je pa neverjetno previdno in se skrbno umika našim podmorskim čolnom in trdnjavskim topovom. Tekom skoro dvamesečne vojne nam italijanska vojna mornarica ni še uničila niti

ene vojne ladje, dočim je naša vojna mornarica povzročila Italijanom že prav občutnih izgub.

Sklep.

Še živita med nami duh Radeckega in Tegetthofa, zato pa: Srca kvišku!

Podrobni opisi.

Napad našega brodograditeljskega križarila na laško obal.

O prvem pomorskem spopadu z Italijani.

Prvi napad na morju so vodile hrvaške mišice, tako da se bo Italijanom gotovo oživil spomin na ono dobo, ko je bil Hrvat, zlasti oni iz Like, bavbav, strašilo, s katerim so Italijanke plašile svojo deco.

Sredi gluhe noči, še preden se je pojavila zora prvega vojnega dne, je hrvaška noža stopila na italijanska tla v Manfredoniji. Bil je to poveljnik ladje, fregatni kapitan Janko Vukovič pl. Podkapelski, sin naše Like, junaške zunanosti, v najboljši moški dobi 44 let. Srečal se je na obali z nekim meščanom.

»Kje je, prosim,« — vpraša v čisti italijanščini — »poštni urad?«

»Gospod,« — se je glasil odgovor, ki ga je spremljala kretnja z roko — »evo tamkaj.«

»In železniški kolodvor?«

»Tu in tu.«

Ni pretekla minuta, ko Manfredonec preplašen obstoji in posluša grmenje topov in gleda učinke njihovega delovanja na pošti in na kolodvoru.

Ta Manfredonec menda pač ni vedel, da se je vojna že začela, kakor tega niso vedele mnogoštevilne čožotske ribiške ladje, ki so ribarile ono noč in prihajale k našim vojnim ladjam ponujati na prodaj ribe.

»Hodite!« — je odmeval poveljnikov glas. — »V vojni smo!«

»Ej, v kakšni vojni,« so odgovarjali Čožoti, »to ni mogoče, da bi med Italijo in Avstrijo došlo do vojne.«

In na noben način ni bilo mogoče uveriti Čožotov, da je vojna že izbruhnila, ter so še tem strastneje ponujali ribe. Šele,

ko je komandant izpalil iz revolverja nekaj strelav v zrak, da jih preplaši, so se Čožoti, dasi neradi, umaknili. »Hrv. Misao«.

* * *

Tržaška »Edinost« je dne 25. junija 1915 priobčila:

Skoro neslišno smo drveli iz naše domovine, puščajoč za seboj dolge, peneče se brazde, ki so se v mesečini blestele, po širnem Jadranskem morju. Neka tajinstvena tihoča je vladala vsenaokrog, le tupatam je dolí v strojih zaječalo in pri kotlih zašumelo. Vedno in vedno so se neka vrata odpirala in zapirala. Plamen je hladnokrvnim kurjačem pekel v obraz. Bojna zastava na zadnjem ladjinem jamboru, široka in dolga, je plapolala in šumela, pripovedujoč nekaj vetrovom, mimo kojih je bežala z nepopisno naglico.

Ladja je drvela dalje in dalje, nekam proti jugozahodu. Črne pošasti so se križale in drvele v našo smer. Z začudenjem sem opazoval s krova ta črna telesa, ki so se venomer prikazovala in izginjala v temno noč, kot bi se vdrla v globočino morja. Bili so to naši torpedni rušilci, ki so nas spremljali in donašali vesti.

V bateriji in na krovu je postajalo nekam vse bolj živahno in veselejše. Nebo je postajalo rumeno-zlato, pozneje rdeče. Danilo se je. Pred seboj smo že mogli razločevati na obzorju suho zemljo — laško obal, in ob straneh torpedne rušilce. Stroji so pričeli z dvojno silo delovati, in vijaki so delali cele gore belih pen, ki so se dvigale za zadnjim delom ladje. S poveljniškega mostiča sem začul glas poveljnikov: »Popolnoma na desno —«. Tam v dalji sem pa že razločeval posamezna poslopja in tudi most z mogočnimi stebri čez reko Metauro.

Pozvonilo je, nekaj završalo in zadnelo je kratko povelje. Ladja se je stresla, nagnila in peklenski pok je sledil, njemu pa drug za drugim ...

Solnce je ravno vstajalo, radovedno, kaj se godi tu ob tihem, prijaznem obrežju. Obsevalo je z zlatimi žarki našo ladjo, zavito od zgoraj v črno meglo dima, od spodaj v bele plasti penečega se morja.

In ravno isto solnce je sijalo na krasno pokrajino nam na levo, in bela jadra ribiških čolnov, ki so zmedeni begali sem-

tertja —. Kako lepo, kako krasno vse, samo da ne bi tako sikalo in bobnelo v ozračju, kakor bi se nebo udiralo, da ne bi se tam na obrežju dvigali z groznim gromom stebri zemlje in kamenja v zrak. Kako divna bi bila ta slika, da ni vsega tega.

Odhajali smo nazaj proti našemu obrežju in rdeča-bela-rdeča bojna zastava je plapolala v jutranjem solncu in šepetala vetrovom o dogodkih, ki jih je doživela in jih še doživi ...

Ko smo najhuje obstreljevali postojanke pri mestu Pesaro, smo zavozili mimo neke laške jadrenice in naš poveljnik je pomahal proti njej z roko in parkrat zavpil v laškem jeziku: »Cordiali saluti a Salandra!« Ko je videl, da so ga tam razumeli, je zavil zopet proti laškim postojankam in obnovil napad nanje.

Takšni so naši častniki! Mi zaupamo v nje in gremo vedno z velikim navdušenjem, kamorkoli nas vodijo. Svesti smo si pravice in vemo, čemu in s kom se bojujemo. Poznamo svoje dolžnosti kakor tudi svoje sile in zato ne odnehamo, kakor smo obljubili 23. majnika popoldne, dokler ne bomo kaznovali in strmoglavili tega nezvestega zaveznika, grešnika vseh grešnikov, sovražnika vseh sovražnikov!

J. M.

Straža ob Soči.

Kraški hrib. — Pred menoj skale med brinjem in bodičevjem. Če stegnem roko v temo pred seboj, se opraskam ob ostrem kamenju in ob trnih grmovja, ki išče zoper viharo burjo zavetja tik ob krilu matere zemlje. Noč. Z juga, od morja se pode težki oblaki, nobena zvezda ne miglja, nobena luč ne svetí. Jaz pa vem natančno, kakšna je pokrajina dolí pod menoj. V stopnicah, praških, pada tu kraško pobočje furlanski ravnini v naročje. Tam na levi je Tržič, in ko je solnce šlo za božjo milost, je s svojimi rdečimi in rumenimi žarki obsevalo drzne razvaline La Rocce, nad mestom pa z bršljinom ovenčano staro obzidje, ki je kljubovalno kazalo na večernem nebu svoje obrise. Na desni se cesta v počasnih vijugah vzpenja na planoto. Ob robu doline, tam, kjer vzraščajo kraške višine, 150 metrov pod menoj, da jih strel iz puške še lahko doseže, so zadnje vasi

na furlanski ravnini, naslonjene na pobočje kraškega pogorja. Nikoli se ni slišalo teh imen, nikdar ni došel glas iz širokega sveta v zamišljenost teh tihih vasic, sedaj pa jih poročila našega generalnega štaba dan za dnem navajajo. Kajti dan na dan si tu prizadevajo Italijani, da bi si vgrabili ob pobočju Krasa opirališče, od katerega bi si potem mogli odpreti vrata v skalnato pogorje med vipavsko dolino in tržaškim zalivom, ki mu jih sedaj zapirajo razpoke in rake, kope in stene. Suha prst pobočij pod menoj se je sedaj dan za dnevom napajala s krvjo. Na tisoče napadalcev je tu že padlo. Ali pridejo nočjo zopet? ...

Ležim kot »lazalna« patrola, strelski jarki so zadaj. Ves dan blazno streljanje; gosto kakor roji mušic so leteli izstrelki težke italijanske baterije k nam. To vam je tulilo in jokalo po zraku, sopihalo in treskalo po skalovju, kakor da so prišle na površje in se vojskovale pošasti iz skrivnostnih globin Timava, ki nedaleč tam podi svoje valove iz temnih skalnatih ječ.

Ondi nasproti, pod menoj, je jezerce; včasih je padla vanje težka krogla iz havbice, in tedaj je sikalo in kipelo, šumelo in rehnelo še dolgo potem.

Sedaj je tiho.

Svitometi, ki so z one strani semkaj poigravali, so ugasnili. Grozljiv mir leži nad skalovjem, mi se ne ganemo pa prislušujemo. Vsa naš živca je napet, naša čutila so poostrena, ojačena. Mi že vemo, kaj se pravi, ležati v gorah na preži. Tedne in tedne smo v najhujši zimi tako ležali v karpatskih tokavah, kakor divji lovci. Sprijaznili smo se z naravo in njenimi skrivnostmi, njeno grozo in lepotami, kot nekaj velikim, vzvišenim; tudi njene strahote smo vzljubili.

Poslušaj, tu doli drče kamenčki! Morda je žival, ki prihaja iz svojega brloga, morda se je slučajno odkrhnil kamen, morda pa tudi, da se plazi proti nam sovražnik? Vse je zopet utihnilo. Pa znova šum, kakor da poka suho vejevje, pod brzim pritiskom. Bliža se nam, — sovražnik je! Če ostro zremo, že zapazimo tam doli v temi, ki jo le medel svit iz podečih se oblakov razsvetljuje, neko premikanje, roje strelcev, ki se počasi rijejo naprej, nekaj drznih plezalcev pred njimi. Vest je

že švignila po telefonu v ozadje. Sedaj bodo tam zadaj zgrabili za puške, sedaj stopi tam gori na robu vsak mož na svoje mesto. Mi ne spimo; sovražnik, ki se v temi proti nam plazi, jo dobi s pestjo v zatilnik!

Z desne tam gori nad vasico, ki se ta planjava po njej imenuje, so že počili posamezni strelci. Spodaj je postalo živahno in sedaj se začuje z one strani, kjer se Soča bliža pobočju vrhov, od tam, kjer je naša postojanka ob predmostju, zvenče kričanje. »Savoja!« kličejo, »vittoria!« (zмага) kriče. Morda zato, ker še nikoli, kar butajo ob te stene, niso »vittorije« doživeli. Slišimo jih, topot so večji oddelki, ki se približujejo. To ni več tisto oklevajoče tipanje kakor preje, to je naskok ...

Polagoma, zavarujoč se, se umaknemo v svojo postojanko. Sedaj vemo vse, kar je treba. In že so prisopihali v dolgih skokih gor. Bersaljeri, hrabri fantje, lepi dečki, pač najboljši, kar jih italijanska armada ima. Zadnje dni smo jih nekaj ujeli, bili so Pijemontezi, deca z gora. Ugajali so nam zelo; to pa vendar niso, kar so naše čete. Sedaj so že bliže, bodala se jim že vidimo bliskati, a v naših črtah še vse molči. In sedaj se že vale v gostih gručah po rebri navzgor, proti robu planote. Tedaj pa začne hrib bruhati. Bleščeče luči se zasvetijo proti sovražniku, da zagledamo naskakujoče kolone v ostrih obrisih. In treskaje se odpre gora in jame grmeti in doneti, tuliti, vmes pa praskečejo strojne puške in bobnajo gorski topovi; ognjenik, ki bljuje železne krogle, zajaja v sovražnika in mu piha plamene v obraz. Vidim, kako prve vrste padajo, druge se pririjejo po brežini navzgor, tam so se že z našimi spoprijeli, divji »urá!« zaori skozi roč in — prizori, da bi marsikomu kri zledenela — v vihnem naskoku z bodali se sovražnik ob robu višine zgrudi in na stotine trupel se zatrklja nizdol. Spodaj se sovražnik znova vreja. Iz Karpatov vemo, kaj se pravi, z novimi četami poizkusiti naskok čez pobočje, ki je posejano z mrličji in koder še teče gorka kri, ki priča o napadih, ki so se ponesrečili. Rusi s svojimi močnimi živci tega tudi za dolgo niso bili v stanu prenašati. Italijani tudi ne bodo boljši. Da, še enkrat navale ... Še enkrat zarožlja, zapoka in zabobni. Zaman.

Naše postojanke drže. Sovražnik telebne nazaj.

Onstran se prikaže siva proga. Polagoma se razgrne pred nami morská gladina, takšna je, kakor ogromen temnosvilnat prt. Vzhajajoče solnce osvetluje umikanje raztrganega, razbitega sovražnika. Na stotine mrtvih pokriva razpokani rob, radosten jutranji pozdrav pa se dviga kvišku proti vrhovom tam na oni strani in dol proti morju, ki se pod nami razširja. Svoboda teh gora in svoboda tega morja je v dobrih rokah. Mi smo na straži ob Soči.

(»Reichspost.«)

Na doberdobski planoti.

Tu in tam še škropi droben dež, toda izza raztrganih oblakov že gledajo zvezde in pa ozki srp pojemajoče lune. Svež, ledenomrzlel veter povzroča, da se nebo jasni, četudi še nekoliko prši. V strelskih jarkih na 300—500 m širokem travniku, ki leži med gosto soško drevesno galerijo in strmim robom doberdobske planote, vlada marno življenje in gibanje; gre za to, da se strelski jarki, ki so jih deloma izpodjedle plohe zadnjih dni, deloma pa zasule granate, s težkim trudom popravijo in nanovo usposobijo za brambo. Mrzlično se gradi, s tramovi, koli, vrečami peska; delajo se novi prsobrani in pred njimi se napanja bodeča žica. Vsaka griva se izkoristi in vsaka skupina dreves pritegne v črto, vsaka kotanja se proračunano tako obkoli, da bo postala sovražniku, ki bi tu iskal kritja, vsled tri- in štirikratnega krilnega ognja nenasiten skupni grob. V potu svojega obraza hite delati hrabri branilci, kajti jutro je blizu in ledeni veter jim hladi puhtleča čela in suši premočeno obleko. Na vzhodu se je komaj pričelo sivo daniti, in že so tukaj vojne kuhinje, da okrepcajo prezebajoče moštvo s poživljajočo črno kavo. Okrepčanje je zelo potrebno, kajti že zopet je začel pršiti drobní megleni dež, ki vse pronikne, obleko in čevlje. Še je vse tiho. Toda dani se bolj in bolj, lahek rdečkast žar barva vzhodno obzorje, pogled sega dalje in dalje, in sedaj priletí parkrat od onstran Soče skozi zrak kroglá ter žvižga preko strelskih jarkov. To je jutranji pozdrav italijanskih infanteristov. Častniki gredo še enkrat pregledujoč po jar-

kih ter se prepričajo, da so vse poškodbe zopet za silo popravljene; s prijaznimi klici bodre ljudi, ki stoje ponekod v zamočvirjenih jarkih do kolen v blatu in vodi, pokriti z debelo umazano skorjo, tako da niso niti več podobni ljudem. Od dela in bdenja preutrujeno moštvo se počasi otaja, osveži, in kmalu švigajo šaljive opazke sem in tja.

Sedaj se upre jutranji veter s podvojeno močjo ter prežene oblake; v bleščéci krasoti se dvigne jutranje solnce. Prvi topovski strel pade. Škodov motorni možnar ga je oddal, rjoveč in bučeč reže ogromni izstrelék ozračje ter z gromom udari na Monte Fortin, na katerem stoji italijanska mornarična baterija. In sedaj odgovarjajo težki in lahki topovski udarci, posamezno ali pa tudi v celih salvah. Z gornjega roba planote, ki moli s svojimi strmimi rebri liki trdnjava v ravno ozemlje soškega ustja in na jugu zapira goriško kotlino, se nam odpre prekrasen razgled po plodni soški pokrajini; proti zapadu sega pogled daleč dol v furlansko ravnino, na severu in severovzhodu pa se modri mogočna veriga južnih alp. Z bližnjih poljan se dviga gor k nam grmenje topov in treskanje udarjajočih artiljerijskih izstrelkov; na mnogih mestih se dvigajo oblaki dima. Skušamo dobiti celoten pregled, toda to ni lahko. Nekaj kilometrov pred nami na desnem bregu Soče leži prijazna Gradiška, in severnovzhodno od mesteca Monte Fortin, eno najmočnejših artiljerističnih italijanskih opirališč. Ravnokar se zopet dvigne na 100 metrov visokem griču debel, črn steber dima in označuje mesto, kamor je udarila ogromna granata škodovega možnarja. Mnogoštevilni beli oblaki dima nad gosto zaraslim Fortinom kažejo, da ga obstreljujejo tudi avstrijski poljski topovi. V vrtovih južno od Gorice, približno pri šent Andražu, zaplameni mogočen, rumenkastordeč blisk, strel enega naših škodovih možnarjev; njegova granata zopet obsedi na Fortinu. Sedaj udarjajo številne granate pri št. Andražu; italijanske baterije iščejo ondi naš možnar, ki sedaj nekaj časa molči. Mnogo šrapnelških oblakov plava tudi nad goriškim, z visoko travo poraslim vezbališčem, kjer Italijani domnevajo avstrijske topove, dočim črn, gost dim nad južozapadnim mestnim delom kaže učinke

udarajočih granat. Znana vila Lucatelli je razstreljena v razvaline. Črn dim se dviga tudi iznad Tržiča, kjer so naši topovi razstrelili in užgali ladjedelnico, ki je bila last angleške družbe, in bližnji gozd gori s plamenom. Ostala furlanska ravnina leži navidezno mirna, četudi krije v svojih množčevilnih vaseh in gozdnatih nasadih ogromne množice čet. Najglobji mir vlada navidezno tudi na zapadnejšem, naplavljenem ozemlju spodnje Soče, z njegovimi močvirnimi, s trsjem poraslimi jarki, z obseznimi odprtimi vodnimi površinami, katerih otoki z revnimi ribiškimi vasicami, cerkvami in zvoniki leže istotako mirno in pokojno, dočim se tam daleč v sivi sopari kažejo nejasni obrisi gradeških hiš, ki se v jutranjem solncu belo blišče, na jugu pa se nam prijazno smehljajo sinji valovi Adrije, naše Adrije. Pa še pet kadečih se pogorišč je videti, namreč v vaseh Polazzo, Zagraj in Magdalena pri Gradiški ter v krajih Ločnik in Podgora na zapadnem bregu Soče pri Gorici.

In neposredno pod nami, ob vznožju planotnega roba, se razprostirajo naše infanterijske postojanke. S svojimi jarki in zveznimi rovi so podobne ozkemu mrežastemu pasu, ki poteka proti jugu med spodnjim robom planote in soškim bregom. Tam sede sedaj zadnji teden došla ojačenja. Tedaj je bil naš tukajšnji položaj vse preje nego rožnat, in z največjim veseljem smo pozdravili sveže dospele čete. Med grmenjem topov so šle v dolgih kolonah po cestah skozi vasi, s trdnim vojaškim korakom, pojoč in vriskajoč; vojaki so vihteli puške, klicali »Ura!« in v teku hiteli naprej, kakor bi šli neposredno na juriš; glasila se je harmonika kakor ob žegnanju; neki narednik se je opiral na golo sabljo kakor ob palico — nožnico je bil nekje izgubil, in neki korporal je nosil na glavi črn cilindar ter veselo pozdravljaj presenečene vaščane. Sama radost in veselje in nepopisno navdušenje!

In sedaj so sedeli hrabri dečki tu doli v jarkih, polnih vode, in niso mogli razumeti, zakaj ne smejo lokavega sovražnika dvigniti iz njegovih skrivališč in kritij. Čepeli so v svojih kritjih, brez brambe izpostavljeni sovražni artiljeriji, ki je oddaljena od njih osem do deset kilometrov in kateri s svojimi puškami ničesar ne mo-

rejo. To je stara pesem, ki jo že davno poznajo: Potrpeti, eno uro, pol dne, morda več dni, kakor so že na razpolago ojačenja oziroma je sovražnik nameril svoj ogenj na dohode. Kmalu tudi izkusijo, da Italijanom ni nič za artiljerijsko municijo, in da hoče sovražnik sedaj s celo svojo veliko premočjo prodreti na komensko (dobredobsko) planoto. Čez odkrito reber tečemo v svoje stare postojanke; dohodnih jarkov radi kamenitih tal ni bilo mogoče napraviti, razen tega izdajejo letalcem položaj strelskih jarkov. Ob vznožju rebra si nekoliko oddahnemo. Pot v ospredje je tudi nekam neprijetna, ker vodi istotako preko odprtega polja, katero Italijani posebno ob jutranji zori in po solnčnem zahodu obsipajo s šrapneli, ker domnevajo, da se tedaj menja moštvo in da prihajajo vojne kuhinje. Kadar je čez dan neobhodno potrebno, da napravi kdo to pot, potem morata iti vselej dva skupaj, da si v slučaju ranitve pomagata, kajti že marsikateri jo je bil skupil medpotoma. Na pobočju planote je boljše, ker se med sivim kamenjem siva vojna uniforma ne loči tako. Med obronki in peščenimi kupi, ki nam tu in tam nudijo kritje, se pomikamo naprej. Polagoma korak za korakom, tu — žareč blisk, glušeč udar. V ušesih nam bobni, čudno poje in brni krog nas, in trideset metrov za nami se dvigne črn, puhteč oblak; udarila je 15 centimeterska granata. Bum — ogenj zaplameni, zemlja in kamene leti po zraku, razriti pesek nam prši v obraz, dušeči dim granate, ki se je razletela dvanajst metrov pred nami, nam jemlje dih. Šrapneli in granate se sedaj hitro razletavajo krog nas, tako da nam ostane le trenotek, da se rešimo v meter globok lijak, ki ga je bila prejšnji dan izkopala granata. Hvala Bogu, da je mnogo slepih krogel. (»Grazer Volksblatt«.)

Bitka pri Gorici.

Vojni poročevalec »Berliner Tageblatta«, Leonhard Adelt, je poslal svojemu listu naslednji opis bitke pri Gorici:

Soška meja, 7. julija 1915.

Italijani stoje v svoji drugi ofenzivi, ki je drugačna nego je bila prva: Svojo artiljerijo so koncentrirali v šest skupin, od

katerih obe severni operirata proti Krnu in Piavem, srednji pri Št. Florijanu in Moši proti Podgori in Gorici in južni pri Verzi in ob spodnji Soči proti doberdobski planoti. Na Krnu so 1. julija vojaki 8. italijanske divizije, ki je sestavljena iz modenske in salernske brigade, razgibali svoje vsled snega, dežja in mraza okorele ude v napadu, ki so ga avstrijski graničarji in Ogrji krepko odbili.

Glavni sunek je naperil sovražnik proti goriškemu mostnemu braniku in proti doberdobski planoti. Njegova težka artiljerija, ki razpolaga s kalibri do 23 cm, vzame ob tem gotove višine, ki zapirajo pot, pod brzi trajni ogenj, da bi omečila naše postojanke. Bombardiranje je dopoldne najljutejše, opoldne utihne, zvečer se pa zopet začne, ker sveti tedaj solnce našim četam v obraz in jih ovira. Ravnotako obsipa laška artiljerija ponoči naše postojanke s šrapneli, da bi motila popraviljanje kritij.

Boji za Gorico.

Prodor je pač uspel na dveh točkah, namreč pri Podgori in pri Vermeljenu. Ni pa uspel odločilni dodatni sunek, ker so Dalmatinci sovražnika pravočasno vrgli zopet ven. Prejkoslej je mesto Gorica v naših rokah in prejkoslej hodi ondi vojaško in civilno življenje svojo navadno pot. Močno poškodovane so seveda cerkve in pa hiše v predmestju. Mesto samo po sebi je strategično brez pomena. Važno je le goriško predmostje, in obvladujoča je višina Podgora. Oboje od prvega vojnega dne cilj italijanskih željâ. Toda trde in nepremagljive kakor beton so pesti in srca Dalmatincev, ki stoje tam gori. Z gorskega hrbta pri Št. Ferjanu in od Slovrenca pri Moši, ob železniški progi v Krmin, je metala sovražna artiljerija bombo za bombo na to stran, polomila gozdno drevje, poteptala krilja in potlakala takorekoč celo goro z granatami. Dalmatinci so prenašali bombardiranje kakor navadno ploho. Ravno tega dne je zašla italijanska pehota pri Grojni v naše žične ovire. Ljudje so obviseli v zavratnem žičnem omrežju in njihovo javkanje je preglašalo rjojenje topov. Pod težkimi izgubami so se ostali zgrnili nazaj, zasledovani z ognjem naših čet.

Zjutraj ob 4. uri naslednjega dne se je bombardiranje proti Podgori in Sabotinu iznova začelo in trajalo do 2. ure popoldne. Najtežje granate so prizadejale gori šest tisoč ran; med 7. in 8. uro dopoldne je začela sovražna artiljerija obstreljevati tudi postojanke naših med gorskim pobočjem in mostnim branikom. Sto strelcev je bilo namerjenih v kritje ene same stotnije; šestnajst strelcev je zadelo v polno. Neka sanitetna patrolja je bila zasuta, a so jo še živo izkopal. Ko so Italijani pet minut pred 2. uro ustavili ogenj, so bili mnenja, da je branilec na višini do zadnjega potolčen.

Zvečer so prešli k naskoku na Podgoro. Istočasno je več bataljonov napadlo goriško predmostje. Dalmatinci so slišali, kako so italijanski častniki bodrili svoje ljudi: »Zakaj se obotavljate, saj tu gori ni nihče več živ!« Dalmatinci so dobro pazili, da bi Italijanom prezgodaj ne odkrili njihove zmote; tiho so ležali na preži in se niso ganili. Italijani so prišli izza svojih okopov in s peskom napolnjenih vreč in začeli rojiti po pobočju navzgor. Udrli so skozi raztrgane žice v zasuta kritja. V tem trenutku so se zasvetili žarometi, zaprasketale so strojne in navadne puške, eksplodirale ročne granate. Naši so slišali začudene klice: »Saj niso mrtvi!«

Potem je zadivjal odločilni boj. Branilec je ostala zmagà na višini kakor tudi v dolini, kjer se je napad izjalovil že pred našimi ovirami. Vzhajajoče solnce je obsevalo tisočero smrti in tisočero gorje.

Po tem izjalovljenem splošnem naskoku je italijanska ofenziva zopet omagala. Prihodnje dopoldne je naša poljska artiljerija z vrsto dobro merjenih šrapnelov pregnala dve italijanski stotniji, ki sta se ustalili na pokopališču v Ločniku. Težke granate so v zvenceh lokih brzele čez Podgoro in udarjale v postojanke, iz katerih se je bil sovražnik prošlo noč dvignil k napadu. Italijani se niso več upali proti višini, poizkušeni napad na goriško predmostje je bil brez težave odbit.

Vroči boji za doberdobsko planoto.

Še resnejši in trdovratnejši so bili sovražnikovi poizkusi, da bi prodrli južno krilo naše soške fronte. To južno krilo

tvori doberdobska ali komenska planota. Njen zapadni rob v višini 1500 metrov je pod neprestanim ognjem. Kljub temu držimo svoje postojanke. Nasprotno so Italijani pri Zagraju udrli v omenjeni ognjeni pas, ne da bi bili mogli ta napredek izkoristiti. Tu pri Zagraju se Soča okrene od planotnega roba, h kateremu je vodil sedaj porušen most. Prvi sovražnikovi pozikusi, da bi si priboril prehod čez reko, so se razbili na Mrtaškem otoku. Ko se je pa posušilo poplavljenno ozemlje med Sočo in planoto, so Italijani južno od Zagraja prekoračili reko in postavili v tamšnjem gozdu svoje gorske topove, ki jih je pa razbil prvi strel c. in kr. artiljerije. Ravno tako sta izginila pod našim artiljerijskim ognjem še dva nadaljnja topova. Nasprotno je pa sovražna pehota prodirala ob železniškem nasipu in v gozdu proti Zagraju, kjer je pa zaenkrat ostala brez zveze z glavnimi silami na desnem bregu reke.

23. junija je nasprotnik nadaljeval pozikuse, da tudi z glavno silo preide na levi breg Soče; posamezno in v skupinah se je od Foljana pomikal naprej, obenem pa pripravljaj most na pontonih. C. in kr. artiljerija ga je zavrnila v njegove meje. Naslednji dan je prinesel naznanilo: »Na gradiški cesti se zbirajo močne kolone.« Napad je izostal, pač pa se je pričelo ljuto bombardiranje. Južno od Zagraja je rojil sovražen bataljon čez soški kanal in železniški nasip proti Redipulji. Ob tem je zašel v ogenj lastne artiljerije; moral je nazaj, in sedaj ga je zasačila tudi naša artiljerija. V ostalem so naše granate švrkale po prstih italijanske pjonirje, ki so z lesovjem krpali most pri Zagraju. Zamujeno so izkušali Italijani ponoči popraviti s podvojeno pridnostjo. Zjutraj je bil vojni most do Mrtaškega otoka zopet gotov. Naši topovi so ga popolnoma razbili, ravno tako čolne. Naslednji dan je vladal popoln mir. To je bil pa mir pred viharjem. Kajti od dne 27. do 30. junija je trajalo silno bombardiranje, ki je pripravljalo splošni naskok tudi na tem južnem odseku.

Generalni naskok.

Odveč bi bilo opisavati živčni učinek te peklenske godbe, ki je cele dni tulila

med nebom in zemljo in od katere so še daleč v ozadju šklepetale šipe v oknih. Živci naših vojakov so jo prenesli. V noči na 30. junij se je začel splošni naskok na doberdobsko planoto. Kralj in Salandra sta prišla, da bi prisostvovala zmagovitemu dnevju, čigar datum je bil Cadorna že enkrat dokaj prezgodaj določil. Topot ni imelo biti drugače. Ponoči ob 11. uri sta jela iz Selc prodirati dva bataljona proti La Rocca. Naši so jih sprejeli z ročnimi granatami, Italijani so jo brž pobrali nazaj. Ponoči ob 2. uri je začela prodirati nasprotna divizija; v boj je prišlo le nekaj bataljonov. Pustili smo jih do žičnih ovir in jih tam postrelili.

Zjutraj ob 8. uri sta dva do trije bataljoni napadli goro Kosič in so bili odbiti. Popoldne je na različnih točkah prešlo več divizij k istočasnemu naskoku proti planoti. Pri Zagraju so sovražne čete prekoračile reko in istočasno prodrle iz Foljana naprej. Pri Redipulji je imela neka druga skupina smolo, da jo je obstreljevala lastna artiljerija, kar je našo brambo zelo olajšalo. Isto se je pripetilo nekemu italijanskemu majorju, s katerim sem se kasneje seznanil kot z vojnim ujetnikom. Z dvema stotnijama je prodiral proti višini Debeli Vrh, dočim sta ostali dve njegovi stotniji v rezervi; zašel je v brzi oženj naših topov. Njegove rezerve so ga pustile na cedilu, in ne dovolj tega, je začela lastna artiljerija obstreljavati njegove nazaj zgrinjajoče se roje. Nato je bil ujet in z njim en stotnik, pet poročnikov in 131 mož. Ob tej priliki je bila uplenjena tudi stotnijska zastava četrte stotnije drugega grenadirskega polka. Dvoje njegovih opazk je vredno zabeležiti: »Zadnji potres,« je pripovedoval, »je napravil pri nas veliko škodo, a predidoci še veliko več.« Druga opazka se je glasila: »Naši vojaki začinjajo sedaj o vojni premišljevatí.«

Zadnji brezuspešni naskoki.

Planota pada v majhnih, krševitih gričih proti soški ravnini, ki se ploskovita in močvirna razprostira med Gradiško in Tržičem. Italijani so ležali za nasipi nalašč preplavljenih riževih nasadov. Sedaj pa, ko je bila ravnina zopet nekoliko osušena, so gázili do ceste, drli preko cestne zapore

in z deskami obdanih kamenitih kritij naših vojnih straž ob cestnem robu in prodri do stanovališč v kršju. Na Kosiču se je pa sovražna rojna črta pred našo glavno postojanko omajala ter bila s kartečami postreljena, tako da je bila cela gora pokrita z mrliči; v svojem umikanju je potegnila za sabo v beg tudi dopolnilne čete. C. in kr. čete so ostale sovražniku za petami ter niso mirovale, dokler ni stal zopet onkraj močvirja.

Zvečer so Italijani še enkrat poizkušali s slabotnimi napadi proti višinam vzhodno od Tržiča in od Zdravščine proti gori Sv. Mihaela in Sv. Martinu. Celo noč do dne je rjavela težka italijanska artiljerija proti robu planote. Toda naskok na ta vroče zaželeni grič se je iznova izjalovil. 400 mrtvih Italijanov je ostalo na mestu, med njimi mnogo ranjenih, katerih radi sovražnega ognja ni bilo mogoče spraviti. Tudi popoldanski in večerni sunki proti Zdravščini—Vermeljenu so se končali s težkimi izgubami sovražnika. Pri Redipulji je udrla neka italijanska divizija v naše postojanke, a je bila potem vržena zopet ven, pri čemer je izgubila 1000 mož. Ta 1. julij je bil trd in slaven za c. in kr. armado. Največ je utegnil prestati neki brnski bataljon. Ko smo videli, kako je v njihovo postojanko tekom pol ure udarilo 400 granat, so menili Brnci, da to pač ni čisto nič, da so že vse kaj drugega doživeli. Odlikoval se je tudi neki črnovojni bataljon, ki je pustil pet italijanskih bataljonov, da so se približali na 400 korakov, in jih krotil nato s svojim ognjem do srečne odločitve. Ognjeni krst je prejel ta dan štirinajstletni prostovoljec Gril, ki je svoj čas služil kot mornariški učenec na ladji »Bremen« severonemškega Lloydja.

2. julija ponoči in dopoldne bombardiranje. 3. julija je sovražnik z močnimi silami ponovil napad na doberdobsko planoto in pri Redipulji prekoračil soški kanal in železniški nasip. Razvila se je ogorčena borba za naše postojanke, ki se je šele ob 10. uri ponoči končala z umikanjem številno veliko močnejšega sovražnika. Mnogo, mnogo sto mrtvih in ranjenih Italijanov je obležalo po kršju pobočij.

4. julija ob 4. uri zjutraj je začel sovražnik boj z granatno točo, kateri so sle-

dili sunki artiljerije. Tudi goriško predmostje so Italijani 3. julija zopet ljuto bombardirali. V tolminskem prostoru je več italijanskih bataljonov poizkusilo juriš na vzhodne obrežne višine, in celo na vrhovih in škrbinah krnske grmade se je ta dan vršil alpinski napad, ki ga je pripravila artiljerija, a je bil v divjem bajonetnem boju in borenju moža z možem krvavo odbit.

Nočni boj v krnskem ozemlju.

Globoko pod nami šume opalnozeleni valovi Soče v skalni strugi, iz katere se tu in tam dvigajo mogočne čeri. Domujemo visoko gori na raztrganem skalnatem grebenu v zračnih višavah; zemljevid nam kaže najvišjo točko naše postojanke kot višino 1186. Na nasprotni strani se razteza Kolovratov hrbet, ki spremlja desni breg Soče in se potem z njo vred v ostrem kotu lomi v smeri proti jugu. Po tem grebenu, čigar najvišja točka je na zapadu 1243 m visoki Kuk, teče do izvira hudournika Judrio državna meja, ki se nato obrne po dolini te rečice. Jugovzhodno od nas se razteza krasna tolminska kotlina. Kakor bi bili na razgledišču. Pred nami, v ozemlju krnske grmade, je videti le majhne, borne kočje, toda proti jugu pa že vidimo ponosite stavbe, kjer hladne veže vabijo k počitku, nudeč prijetno varstvo pred žarečo solnčno vročino. V južni bohotnosti se ondi razširja rastlinstvo ter zaseduje bregove Soče in v hitrem teku bližajoče se Idrije. Ondi se že dviga kakor lepotna trava trs; opaziš ga blizu selskih dvorcev, ki leže kakor igračice sredi zelenih livad, v senci sadnega drevja. Da, tam doli je mnogo lepše nego tu gori pri nas, kjer pogosto buči vihar in nam suši od dežja premočeno obleko. Dobro uro hoda proti severovzhodu leži v gorovju vasica Krn, reven kraj, kjer prebivajo Slovenci. Za našim hrbtom se dviga mogočni Krn, 2245 m visok, s svojim dolgim, kakor nož ostrim slemenom. Po razpokah in zijavkah strmega vrha se še modri sneg, ki pod žarki južnega solnca polagoma kopni.

Na nasprotni strani so Italijani postavili številno artiljerijo. Cel dan brne njihovi izstrelki najrazličnejšega kalibra skozi zrak in udarjajo ob našo postojanko; sko-

raj vsi se brezuspešno razletavajo na mo-gočnih skalah, ki nas obdajajo, in pro-vzročajo večkrat kamenito točo in oblake belega apnenčevega prahu, ki se vsuje na nas. V več ljutih napadih na postojanke, ki mu zabranjujejo prodiranje proti vzhodu, je odnesel sovražnik krvavo glavo. Sedaj je postal pač previdnejši, a ne popušča pa ne. Zbira nadaljnja ojačenja, da staro igro znova začne. Veseli smo tega. Napolnjuje nas globoko sovraštvo proti nezvestemu izdajalcu. Sovražstvo in zaničevanje, četudi se sovražnik bori s priznanja vredno vztrajnostjo in se ob napadih ne plaši niti borbe s pestmi, kar z radostjo pozdravljamo. Kajti proti našim trdim pestem in žilavim rokam ničesar ne zmore, četudi niso sami pritlikavci. Tu zastavlja sovražnik skoraj same elite čete. Pa tudi te nam ne imponirajo. Najmanj pa našim obmejnim četam in črnovojnikom, ki jih hladnokrvno puste čisto blizu, nato jih pa mirno postrele kakor divjačino. Tu noben strel ne zgreši. Oko in roka sta vajena svojega posla, varno in zanesljivo pošlje puška smrtonosno kroglo v sovražnikove prsi. In ko se potem razleže krik: »O Dio mio!« (O moj Bog!) ter se sovražnik zvrne vznak po pečinah, dokler kje globoko doli ne obvisi na trnjevem grmovju, igra na ustnicah marsikaterega osivelega bojnika ponosen, mrzel, krut smehljaj.

Danes je zopet pravo peklo. Odkar se je dvignilo solnce izza s snegom pokritih gora na vzhodu, grmi brez prestanka iz skritih ognjenih žrel. Nebroj krogel razsipa sovražnik proti našemu odločnemu krdelu, ki brezskrbno, skrito za skalnimi zidovi, obdaja kadeče se skrinje za kuhanje in čaka na razdelitev njihovih zakladov — sveže menaže, ki jo je ponoči kolona s tovorno živino trudoma spravila gor po skalovju. S poželjivimi očmi gledamo tudi mehove, ki vise ob tovornih živalih. Napolnjeni so z vinom. S čistim briskim vinom, ki je tako pitno in ki gre potem tako v noge. A v tem oziru nam ne preti nobena nevarnost; deleži so tako majhni, za vinožejna grla uprav homeopatični. Kakor bi Italijani vedeli, kje je sedaj večina naših ljudi, osredotočijo svoj ogenj na one skupine skalovja, ki nam nudijo kritje. Tu in tam tudi prileti med nas drobec okrušene pečine, ne da bi to koča

preveč motilo. Samo ena izmed skrinj za kuhanje je dobila resen opomin; njena vroča vsebina se razlije po žejnem apnen-cu, kar nas seveda ne malo razjezi.

Kmalu nato nastopi na sovražnikovi strani opoldanski odmor. Popoldne ponove Italijani svoj ogenj s podvojenim besom. Naši častniki nas pouče, da je nocojšnja noč po vsej priliki pričakovati sovražnega napada. Patrulje so z Mrzlega vrha za onostranskim grebenom opazile gibanja. Tudi iz besnečega artiljerijskega ognja se da sklepati na to namero. Sovražnik upa, da nas bo z njim dovolj omehčal. Opazovalne straže v naših kritjih se popoldne ojačijo, naprave za ponočno streljanje se še enkrat natančno pregledajo, pripravi se municija, vse se uredi za dostojen sprejemi »Avantijev«. Še visi poslavlajoče se solnce nekaj časa nad širokim Kolovratovim hrbtom in nad Matajurjem, zlati vrhove Monte Canina; zdi se, kakor bi se mudilo dalje nego drugače, kakor bi se le obotavljaše poslavljaljo od lepe slike. Zvečer smo pod vodstvom častnikov zavzeli postojanke.

Noč je topla, brez vetra, mirna. Zvezd ni videti, lune tudi ne. Kljub temu ni čisto temno. Skozi tenko kopreno dolinske sople, ki se razpenja od gore do gore, se molno svetlika. Pred nami v dolini že spe ljudje in živali, tudi vrtovi in grmovje. Nekaj časa je vse čisto tiho.

Potem se nenadoma oglasi pes daleč doli na nekem dvorišču. Začne pomalem, kakor bi ga mučile težke sanje, nato zalaja. Glasno in ostro. Nekaj je zavohal. Napnemo ušesa in ostro opazujemo. Sedaj se lajanje izpremeni v cviljenje, v bolešno tožbo in nato v čečanje. Ubogi, zvesti varuh gotovo poginja pod bajonetnimi ubodi. Sedaj zamigljajo nad Kolovratom, vgnedene v mehki, temni baržun neba, prve zvezde. Noč postane nenadoma nemirna. Dvigne se veter, postaja močnejši, začne peti. Reka zašumi, opozarja na nevarnost. Vidi blede obraze onih, ki se plazijo od grmovja do grmovja in jo skušajo prekoračiti. Mi čakamo. Mirno, brez nepotrepežljivosti. Imamo čas. Kolikor kasneje dospe sovražnik, toliko slabše zanj, potem vzide luna in videli ga bomo bolje, četudi je šele prvi krajec. Motna, mlečna sopara se dviga iz podolja, kakor bi prihajala iz

reke. Ugodna je za naše nasprotnike. Slišimo kamenje, kako se taklja v dolino. Krši se pod neprevidnimi koraki sovražnikov. Poskakujoč od praga do praga se glasno odbija. V redkem grmovju, ki pokriva pobočje, prasketa in sušlja; kljub vetru se sliši. Pri nas vlada grobna tišina. Samo roka se krčeviteje oklene pripravljenega orožja. Šum postaja jačji. Sliši se ostro dihanje, pljuča vsled strme hoje močno delujejo. Podpolkovnik je še enkrat obšel fronto. Govori z nami samo z znamenji ter mimogrede prijazno potrka po rami tega in onega, ki se je bil v zadnjem boju posebno odlikoval. Ljudje se mu veselo nasmišajo. Kljub slabi svetlobi je mogoče v njihovih očeh čitati obljubo: danes bomo še bolje naredili. Sedaj je veter zgrabil tudi soparo, jo brezobzirno raztrgal in jo vrgel proti hrbtu Kolovrata, kjer stoji sovražne baterije. Nebo postaja jasnejše, nove zvezde zableste in migljajo dol k nam. V tej svetlobi vidimo temne črte, ki se vzpenjajo proti nam. Čisto dobro se že razločijo. Alpinci so. Sključeno se plazijo kakor mačka, ki se bliža plenu. Le še malo korakov nas loči. Že se pripravljajo k skoku, da bi zadržali v nas svoje kremplje. Tu se oglasi oster žvižg in v tistem trenutku se naša fronta zagrne v ognjeno morje. Kakor grozeče grmenje se odbija odmev od gorskih orjakov. Noben strel ne zgreši svojega cilja. Glasno zarjovejo. »Avanti!« »Savoia!« »Coraggio!« doni v divji zmedi na naša ušesa. Toda vedno pogosteje se oglašajo vmes klici: »Madre mia!« »O Dio!« »Mama mia!« (Mati moja! O Bog! Mamica moja!) Začne se kotalenje padajočih trupel. Odbijanje zveni drugače, nego kadar se taklja kršje. Naš ogenj teče dalje. Vrzal za vrzeljo trga v naskakujoče vrste. V divji ekstazi dosežejo nekateri našo postojanko. Udarec s kopitom, kratak bajonetni sunek in vsega je konec. Častniki vihte svoje kratke meče ter navdušujejo svoje ljudi z besedami in kretanjami. Zaman. Žrtve so prestrašne. Planejo nazaj v zijajočo globino, naš ogenj jim sledi in vesel »Ura!«, ki utihne šele in se izpremeni v globoko žalost, ko zvedmo, da je eden zadnjih strelcov smrtno zadel našega ljubljenelega poveljnika.

(»Pester Lloyd«.)

Topniški boji na Predelu in pri Naborjetu.

Vojni dopisnik H. Schulz je poročal: Skoro ravnotako pridno kakor v Kanalsko dolino in v kraje krog Naborjeta pošiljajo Italijani svoje izstrelke najtežjega kalibra tudi v Jezersko (Seebaško) dolino nad Rabiljem in na Predelsko cesto. Soteski podobna dolinska vrzel, ki se v njej ta cesta po ostrem ovinku izgubi, ima za sovražne težke topove največ privlačnosti. Tam nekje, tako domnevajo Lah, morajo biti zatvore, ki jih je treba predvsem uničiti.

Čeprav je morda učinkovanje sovražnih bomb strašno, za učinki naših 30¹/₂-centimeterskih topov vendar daleč zaostaja. Dobro merjen topniški ogenj iz Predeja dokazuje Lahom dannadan, da so tamošnji objekti še zelo živahni, čeprav pada v daljšem krogu ob njih prava toča velikanskih bomb. Njih grozno bobnenje ne more omajati morale vojščakov, ki so se grozi in strahu že davno odvadili ter si živce okrepili v ognjenikih galiških bitk.

Za promet je najprikladnejša temna polnočna ura, ko topovi molče. Če si pa Lah morda domišljajo, da ima njihovo drago razsipanje streliva vsaj ta uspeh, da bi našim odrezalo ali prestriglo kakšno važno zvezno žilo, se zelo motijo.

Čeprav laški velikanski izstrelki, kar se natančnosti in smrtonosnih učinkov tiče, daleč zaostajajo za našimi strašnimi 30centimeterskimi bombami, vendar tudi oni niso prijetni gostje. Marsikak drobec od njih zletí nad kilometer daleč. V Trbižu so mi pokazali tako železno črepinjo. Tehtala je skoro 10 kilogramov. Še isti dan sem imel priložnost, da sem se sam prepričal, da tako odletavanje drobcev po kilometer daleč ni redkost, marveč pravilo. Malo, da se ni pri tem meni in spremljevalcem slaba godila. Popoldne smo bili prišli s stotnikom Weiserjem kot vodnikom v Rabel, kjer se nam je takoj pridružil nekaj častnikov, da pojdemo k jezeru. Službo razlagatelja je prevzel črnovojniški nadporočnik dr. B. Eben. Čeprav se je vreme stemnilo in nebo sivo zastrlo, so streljali neugnano. Brebove malega, smaragdno zelenega jezera venčajo visoke skale: čarobna dolinica miru in molka,

otožna Acheronova pokrajina, ki nad njo menda tudi sicer plavajo peroti smrti. Izstrelek, ki tu sem prodre, se javi že iz daljave, nekaj sekund poprej, z lahnim bobnenjem, ki polagoma narašča. Imaš časa dovolj, da pripraviš svoje čute na peklenški šum in da ustaviš svoje misli v plašnem pričakovanju, kaj pride. Kadar potem splava krogla nad jezero, je slišati tuljenje, kakor da je sever potegnil s stokrat pomnoženo silo skozi vrzel. Ko smo korakali ob obali, so se ti sunki viharja ponavljali skoro vsake tri minute; sovražnik je torej pridno »deloval«. Bili smo blizu srede ob robu jezera, kar je začelo iz daljave zopet zveneti. Bili smo ravno na mestu, ki so je čez jezero odbiti drobci najraje posečali. Neki častnik nam je navsveoval, da si poiščimo zaklona. Žal da ni bilo pripravnega drevesa v bližini, in tako smo kakor odreveneli obstali, ko je onkraj zadela v dolinsko vrzel in se s strašnim pokom razletela sovražna krogla. A le za hip. Takoj smo švigili na vse strani, kajti po zraku je zabrnelo, kakor da se vrte nad nami vijaki letala, in to ni kazalo nič dobrega, saj si je izbralo smer, kakor se nam je zdelo, naravnost proti nam. Tik ob obali je železna črepinja glasno zapljusknila v jezero. Železni pozdrav je bil vseeno nekoliko — prekratek; izgrešil je svoj namen, če nas ni hotel samo prijateljsko posvariti. Odslej smo se, kadar je začelo zopet tuliti, skrbno pobrižgali, da se o pravem času poskrijemo za drevje, debelo kakor mož. Zato so nas Lahi nagradili, kajti prihodnji strel je bil »slep«, drugega pa so poslali naravnost v jezero, kar je pričal vrtnec, ki je švignil iz njega kvišku. Vse to nam je dušno ravnotežje nekoliko pretreslo, na drugi strani pa nas zopet pomirilo, in tako smo se kmalu umaknili nazaj v Rabel.

Drugi dan izleti v Zajzersko dolino (Seiseratal) in v okolico naborješko. Iz Zajzerske doline sem videl kopo Vrha (furlansko: Jôf de Montasio, nemško Mittagškofel), ki so ga bili Italijani takoj ob pričetku vojne zasedli. Glavo je imel ognjeno z meglenim turbanom, menda vzrok, da so možnarji, ki so bili še dan poprej izbruhnili na trate v dolini nad trideset težkih granat, ob naši navzočnosti počivali. Artiljerijski opazovalec ni imel

razgleda. Pač pa je v gorah neprenehoma pokalo manjše orožje, puške itd. Zlasti so se med drugim vrhom Montaža, ki so ga bili morali Lahi prepustiti našim, in med glavnim vrhom menjavali številni streli. Naše čete, ki tam gori, skoro 2000 metrov visoko, kljubujejo ne le sovražniku, marveč tudi vsem grozotam vremena, so Korošci in Štajerci. S seboj imajo šotore, pod katerimi so se baje prav lepo udomačili. Dasi udobnosti, ki jih uživajo, ni preveč — deska je tam že dragocenost — vendar radi ostanejo delj časa na tej višavi, in jim ni prav nič ljubo, če jih prekmalu zamene. Take izmenjave zahtevajo, večkrat kakor komu prija, po šesturno plazenje po strminah, to pa z vso tezo vojne prtljaje.

Ko smo se iz Zajzerske doline zopet povrnili v Kanalsko dolino, pojezdimo k visoko nameščeni topniški postojanki. Baterija, ki smo jo obiskali, je imela dotlej še le malo opravka. Ta prosti čas je moštvo uporabilo, da je svoj stan korenito dogradilo in izpopolnilo. To so vam sedaj — ta vtis se mi vsiljuje — umetno zgrajene vile z gaji in nasadi! Podali smo se na opazovališče: lesen oder, ki moli čez vršiče dreves; gor prideš po zibajoči se lestvi. Častniku-opazovalcu in njegovemu moštvu, veselim Dunajčanom, ki so si tu napravili in uredili vilo »Lavaradutti«, se menda prav dobro godi. Ob nedeljah se vila spremeni v krčmo »pod vejo«, in tercet »Šramelnov« izvaja v njej svoje več ali manj umetne točke. Z daljnogledom »Scheren« se ozrem dol na utrdbo Hensel, ki dela sovražnikom toliko skrbi in jim povzroča toliko razočaranj. Nebroj krogel najdebelejših kalibrov je doslej že sfrčalo čez glave jeklenih koroških fantov, ki so tam notri. Marsikakšna reber skale, ki na njej deloma sloni utrdba, se je že odkrhnila, kroginkrog pa liju podobne vdolbine, kakor jame za volčji lov. Potočič napaja ta žrela, in kadar obiše tako brezno nova bomba, švigne iz njega visok vodomet, ki ga je daleč naokoli videti. — Utrdbi sami pa so streli le malo škodili, in v začudenje Lahov še vedno krepko odgovarja na obstreljevanje. Nekaj zidine je zdrobljene, zmrvene; teh kvarov, ki se pa sicer kmalu zopet popravijo, z daljnogledom skoroda ni opaziti.

V celem odseku med Kanalsko dolino in med severnim pobočjem Krna Italijani v kljub vsemu prizadevanju od konca maja naprej niso dosegli niti najmanjšega uspeha. Kolikor sem videl v dolinah ob tej fronti naših brambnih priprav, so me prepričale, da bi jo sovražnik še-le prav izkupil, če bi se mu posrečilo, prodreti čez prage naših vhodov, vrat v našo deželo. Prišel bi v mrežo; njene zanke so spletene iz ognjene žice in tako goste, da se jim ne more izmuzniti. (»Kärntner Tagblatt«.)

Soča.

Ta reka, ki je postala v sedanji svetovni vojski tako znamenita, ima kaj zanimivo zgodovino. Zemljepisci in geologi so se že v starih časih pečali s to velezanimivo reko; vso pozornost ji je posvetil grški pisatelj Strabon v svojem delu »Geographiká« (zemljepisje). V zadnjem času je priobčil o Soči obsežno razpravo v »Mitteilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien« znani avstrijski štatistik baron Karol Czörnig pod naslovom: »Soča, najmlajša evropska reka«. Kolikor se da zasledovati v zgodovini, je od rimskih časov do danes menjala Soča trikrat svojo strugo. Rimljani so imenovali Sočo »Sontius«, a to je bila samo reka, nastala iz sotočja Idrije in Vipave. Izlivala se je pod zemljo na Krasu v reko Timav, ki dolgo časa teče v podzemeljskih jamah in se izliva pri Sv. Ivanu devinskem v Jadransko morje. Kar je tedaj izviralo v vznožju gorskih skupin Triglava in Mangarta, so bili izvirki Nadiže, ki je tekla mimo sedanjega Bovca pod Kobaridom preko sedanje Benečije in se po poročilu Strabonomem pod Oglejem izlivala v morje. Velikanska prirodna katastrofa leta 585. po Kr. pa je strugo Nadiže izpremenila. Nekako med Kaninom in Matajurjem je ogromen gorski usad zgrmel v strugo Nadiže in jo zajezil. Tako je bil od nje odtrgan njen zgornji tek nekako med sedanjo Žaگو pod Bovcem in med Kredom (zahodno od Kobarida). Novo nastala reka, naša sedanja Soča, se je morala obrniti proti vzhodu in si takorekoč izdolbsti strugo naravnost v skalovje tako daleč,

da je dosegla stari Sontius, Idrijo in Vipavo. V teku časa pa je nanesa izpod julijskih alp toliko naplavin, da se je njen podzemeljski izliv v reko Timav popolnoma zamašil in si je morala v spodnjem teku zopet iskati nove struge. Obrnila se je proti zapadu in se pri Ogleju zopet združila s prvotno Nadižo. Toda ker je vedno donášala s seboj toliko proda, si je proti zahodu neprenehoma zasipala strugo; zato se je vedno bolj pomikala proti vzhodu, dokler ni dosegla male obrežne rečice Sdobba, ki ji še dandanes v prvi vrsti služi kot izliv v morje. Odtod ime Soče ob njenem izlivu. Od njenega prejšnjega ustja pod Oglejem je ostala le še neznatna rečica Natissa. Ta Natissa seveda ni drugega, kot en izliv benečanske Nadiže, ki se v Furlaniji izgubi v produ in močvirju, krog Cervignana pa zopet na raznih krajih v majhnih potočkih privre izpod peska na dan; ti se zopet zbirajo in pod imenom Natissa teko v oglejske lagune. — Tako sta iz ene prvotne reke, izvirajoče v vznožju julijskih alp, nastali dve, izmed katerih ima posebno Soča zelo zanimiv zgodovinski razvoj.

Boji ob Soči v prošlih letih.

Krasna Soška dolina, ki cvete že nad 2000 let enako bujno in rodovitno, je od nekdanj važna vrzel v naravni trdnjavi Italije. To so najširša vrata, skozi katera se da priti po kopnem na italijanski polotok. Vsled tega je bila Soška dolina od davna torišče krvavih bojev.

Da bi se branili pred roparskimi napadi gorskih rodov, so Rimljani leta 181. pred Kristusom zgradili obmejno trdnjavo Oglej, ki se je po neznatnih zasnovah pozneje razširila v mogočni patriarhat enakega imena ter je bila prvi branik v vseh bojih, ki jih je imelo rimsko cesarstvo z barbari, pritiskajočimi s severa in vzhoda. Ko je cesar Maksimin leta 238. po Kr. pridrel iz Panonije z mogočno vojsko, da bi zavzel Oglej, se je moral ob Soči ustaviti. Ravnokar se je bil stalil sneg po gorah in Soča je bila narasla v močno deročo reko. Že to samo po sebi je bila ovira za vpad v Italijo. Bili so pa vsi mostovi razdrti, in jezdecni niso mogli reke preplavati. Lesa ni bilo v bližini, da bi napravili nov most;

zato je Maksimin dal iz zapuščenih kmečkih hiš pobrati vse vinske sode ter je z njimi napravil jez čez Sočo. A Oglej se je hrabro branil. Maksimin je padel kot žrtev upornih vojakov. S tem se je spor za svetovno nadvlado zopet enkrat odločil v prilog Rima.

Tudi boj med uzurpatorjem Evgenijem in cesarjem Teodozijem se je izvojeval ob Soči. Čudno je, da je tudi takrat že odločila bitko burja, kakor zadnje dni večkrat, vsaj po obvestilih iz Cadornovega tabora. Že je pretila nevarnost, da Teodozij s svojo manjšo močjo podleže, kar se naenkrat pojavi strašna burja. Pihala je Teodozijevim četam v hrbet, sovražniku pa v obraz. Vihar je bil tako silen, da je jemal Evgenijevim vojakom sapo, in tako je burja rjovel, da niso mogli slišati povelj. Naval vetra je bil tako močan in tako nenaden, da niso mogli svojih ščitov dvigniti v varstvo, in končno so jih zažgnili oblaki prahu v popolno temo. Nastala je zmešnjava v vojnih vrstah, ki niso vedele ne kam ne kod. Teodozij pa je izrabil ugodni trenutek ter odločil zmago z zadnjim napadom. Evgenij je moral pustiti svojo vojsko in življenje.

Leta 452. je pridrvel iz Panonije Atila s svojimi trumami Hunov, brzkone tudi čez Sočo, pustošit italijanske poljane. Po trimesečnem obleganju je razrušil Oglej, a ni mogel preprečiti, da bi se velik del prebivalstva ne rešil po vodotokih proti morju. Ker se je ljudstvo izselilo na Benečanske plitvine, kjer si je ustanovilo nova domovja, se je Oglej z okolico vred razljudil. Nihče ni več obdeloval polja, nekoč slavnoznani vinogradi so se zamočvirili, reke so stopile iz strug, ker nikogar ni bilo, ki bi skrbel za jezove, in nastanile so se bolezni. Begunci pa so ohranili spomin na domači kraj; imenovali so Oglej in okolico svojo domovino — »patria« —, in ta beseda se je ohranila v sporočilu in v zakonodaji celih 14 vekov.

Padec Ogleja je bil začetek razpadanja zapadne rimske države. Vedno gosteje so vpadali severni rodovi, Italija pa se jim je mogla vedno manj upirati. Končno je heruški kralj Odoakar navideznega cesarja Romula Avgustula odstavljal ter s tem državo razbil. Pa tudi on se ni dolgo veselil svoje vlade. Vzhodnogotski

kralj Teodozij Veliki je bil prekoračil prelaze čez Alpe, prišel po Vipavski dolini do Soče ter se utaboril ob Soškem mostu pri Majnici (ki je še danes strateško važna točka) in tu premagal Odoakarjevo vojsko dne 1. aprila 489.

Leta 568. so udrli Longobardi ter zopet razrušili Oglej, ki ga je bil Narses dvignil k novemu življenju. Od tam so se pod kraljem Alboinom podali dalje po Italiji, ne da bi našli kje večji odpor.

Kmalu potem, leta 585., so bili kraji ob Soči torišče strašne naravne nadloge. Utrgali so se oblaki, in velikanska povodenj je razdrla ceste, mesta in gradove. Vsa površina sveta se je izpremenila. Gornja Soča se je združila z Idrijo, predrla pregrado pri Gradiški, se napotila proti Ogleju ter tam napolnila strugo rek Torre in Natixo. Spomin na ta grozni dogodek je še dandanašnji ohranjen v svetlišču Barbani, na lagunskem otoku južno od Ogleja, ki je bil takrat z vsemi hišami in vsem prebivalstvom vred uničen. Ko so vode odtekle, je plaval iz lesa izrezljan kip Marijin po plitvini ter se ustavil ob nekem štoru. V spomin na to je patriarh Elija zgradil v Barbani samostan, posvečen Materi božji, ter zraven cerkev. Samostana ni več, ohranjeno cerkvico pa še zdaj leto za letom obišče mnogo tisoč romarjev.

Koncem 6. stoletja so prišli s Kranjskega in Koroškega Slovenci ter se naselili po hribovju okoli Gorice. Tu so ostali naši predniki neprestano tudi pozneje, ko so jih podjarmili friulski vojvode, ki so razširili svojo oblast tudi na del Kranjske. Ves srednji vek napolnjujejo borbe med nemškimi cesarji in med papeži. Prednji straži sta bila patriarha v Ogleju in Gradežu, ki sta se srečavala ob Soči ter se skušala oboriti. Štiristo let (do 1500) so vladali krajem ob Soči goriški grofje, in sicer sprva v prepiru s patriarhi, pozneje, po miru, sklenjenem v Sv. Kvirinu pri Korminu (27. januarja 1202), nesporno in brez tekmece. Ko so goriški grofje izumrli, je pa prišla goriška grofija v posest habsburških cesarjev. Ko je cesar Maksimilijan nastopil vlado, ga je prebivalstvo navdušeno pozdravljalo. Zdaj je napočila za te odročne, doslej osamljene kraje nova doba, polna najlepših nad za bodočnost.

V benečanskih bojih (1508—1516) je cesar prekoračil Sočo ter podjarmil Oglej in ostale kraje poznejše grofije gradiščanske in jih združil z grofijo goriško.

Grozote tridesetletne vojne so Soški dolini prizanesle, pač pa so bili Turki mnogokrat prava nadloga zlasti krajem ob morju. Nato so prišli pod vladu cesarja Franca I. zopet bojni časi, ki so krajem ob Soči zadali mnogo gorja. V letih 1797., 1805. in 1809. so sovražne vojske zasedle grofijo Goriško, ki se je potem razdelila med Francijo in Italijo. To razmerje je pa trajalo samo štiri leta, od l. 1809. do 1813., kajti po sklepu miru je grofijo goriško, razširjeno z okolišem tržiškim, dobila zopet Avstrija. Zdaj je nastopila za deželo srečna doba mirnega razvoja. Upori v sosednjih italijanskih pokrajinah se dežele niso dotaknili, pač pa se je vojna l. 1866. zaključila ob Soči. Kajti Italijani so bili zasedli nekaj krajev na desnem bregu Soče, in premirje, ki mu je sledil potem mir sam, se je sklenilo v Korminu. Takrat se je kratka vojna med Avstrijo in Italijo na Soški ravnini končala, zdaj pa se je ravninam pričela.

Pisma in črtice.

Požrtvovalnost in hrabrost primorskih Slovenk.

Hrvatski vojak Vladimir Folnovič je pisal »Slovincu«: »Že nekaj dni se nahajamo na soški bojni črti, nekaj kilometrov od italijanske meje. Naše čete so zasedle najvišje točke, visoke 1200 metrov, katere napada italijanska vojska kakor vihar. Četa za četo naskakuje naše rojne vrste, napada v masah naše okope, a naše strojne puške kose sovražnika naravnost neusmiljeno z velikim uspehom. Sovražni vojaki se deloma mrtvi, deloma ranjeni vale po velikanskih snežnih strminah navzdol. V dveh dneh so nas italijanske čete poskusile šestkrat vreči iz naših postojank, ali zastonj. Vsakokrat so se morale vrniti z velikanskimi izgubami in ne da bi kaj opravile. Tri dni zaporedoma je besnel topniški boj, od ranega jutra do pozne noči. Ničmur niso prizanašale sovražne krogle. Na-

še topništvo dobro odgovarja in izvrstno brani naše postojanke.

Zanimivo je tukaj na meji obnašanje civilnega prebivalstva, katerega je mnogo ostalo doma, a nad vse je vredno pohvalno in junaško vedenje hrabrih Slovenk, katere požrtvovalno skrbe za naše ranjence. Te dni so nosile hrabre Slovenke celo pošto v bojno črto ter z višin 1200 metrov nosijo ranjence, zapuščene puške, telečnjake in druge stvari ranjenih vojakov na varen kraj. Hrabra dekleta iz bližnjih krajev nosijo v bojno črto našim junaškim vojakom vodo, mleko, kruh in druge stvari. To delo požrtvovalnosti more se šele takrat prav ceniti, kadar se ve, kako težek je dohod k našim četam, ki so razsute po teh sneženih gorskih grebenih, in kako je to nevarno, ker so izpostavljene močnemu ognju laškega topništva.

Naši hrvatski vojaki so navdušeni vsled te pomoči svojih slovenskih sester. Ta dela jih spodbujajo na še večja junaštva ter jim dajejo čvrsto upanje, da bomo našega skupnega sovražnika tudi premagali. Slovenski in hrvatski vojaki so se zakleli, da hočejo do zadnjega vzdihljaja braniti in varovati svojo rodno zemljo in ne bodo dovolili, da tujec grabi to, kar mu po naravi niti po pravici ne pripada in mu ne sme pripasti.

Nadporočnik v rezervi, gospod dr. Iv. Grašič pa je pisal dne 5. junija: Ležim visoko v gorah, šrapneli in granate pokajo, da odmeva po celi Primorski. Neposredno za fronto stoji majhna gorska kočica, kjer obvezujejo ranjence. Vsak hip se razpoči tu 15 cm. granata in niti trenotek nisi varen življenja. In kdo more popisati veselje in zaeno občudovanje, ko so prikorakale danes zjutraj vrle Tolminke k tej kočici, da tolažijo ranjence in jim dajo prvih okrepčil. Hrabri Tolminci so prinesli s seboj nosila, da težko ranjene poneso v dolino. To je hvalevredno delo naših slovenskih deklet in mož, in vse vojaštvo se jim iz srca zahvaljuje za njih trud. Slovenec ima dobro srce! Posnemajte vrle Tolminke tudi druge Slovenke. Lahom se godi slabo.

Prvo srečanje z Italijani.

»Slovenski Gospodar« je priobčil pismo slovenskega vojaka M. Omladiča, doma iz Braslovč.

Bojišče, dne 20. junija 1915.

Dne 26. maja okoli 6. ure popoldne začne sovražnik, utrjen pri F., nenadoma z dvema baterijama obstreljevati hrib S., kjer so bili naši štajerci od . . . pešpolka. Obstreljevanje, ki je bilo strašno, je prenehalo malo pred nočjo. Vsi smo nekako z grozo in s strahom opazovali kanonado. Bali smo se za junake, ki so bili izpostavljeni temu peklenskemu ognju; ko se je dim razkadil, smo si oddahnili, ker samo na nekem mestu je bil strelski jarek pretrgan za dva metra. Tudi izgube so bile samo par ranjenih. Izstrelil pa je sovražnik nad 200 granat in šrapnelov.

Drugi dan, 27. maja, sem bil dodeljen k metalcu min v prvo strelno črto ter tako imel priložnost, se udeležiti prvega spopada s sovražnikom. Ob 11. uri dopoldne se začne kanonada, in sicer topot še z večjo množino kot prejšnji dan. Seveda je bil cilj Italijanov zopet S . . . Omeniti moram, da v slučaju, da pade hrib S . . . , bi imel sovražnik ključ do G . . . v rokah. Naše armadno vodstvo si je bilo v svesti, kakšno važno nalogo da ima S . . . , in je dalo v noči hrib še bolj utrditi in je tudi poslalo na hrib več ojačenj. Kmalu opoldne, ko je bil ogenj najhujši, pa zagledamo na hribu nasproti S . . . kar nrgoleti sovražnika, ki je že na 2000 korakov z nasajenimi bajoneti v več vrstah korakal proti nam.

Naša artiljerija, ki je le redko, a zato precizno odgovarjala sovražniku, utihne za trenutek. Vse je napeto. Sovražnik se neprenehoma približuje. Dve granati dobijo Italijani v sredo vrste, a to jih ne moti. Kakor na vežbališču, tako korakajo naprej. A kaj je to? Njihove vrste se naenkrat lomijo, se mešajo, eni padejo, drugi bežijo. Prišli so pod ogenj naših pušk. Redki strelji, a vsak zadene. So pač Slovenci. Temu ognju Italijani niso bili kos; strašna zmešnjava nastane v sovražnikovih vrstah. Kamor beži eden, jih beži deset, trideset, in v te bežeče trume merijo naši vrli topničarji. Skoro vsak strel zadene. Se vidi, da so artiljeristi že bili v Srbiji. Tako na primer je imel sovražnik strojno puško, da je podpiral z njenim ognjem naskok, jako izvrstno postavljeno. A že po desetih minutah je za vedno nehal streljati z njo. Dobila je nam-

reč granato, puška in dva moža sta se zvrnila, drugi pa so ušli.

Med tem časom pa je že naša artiljerija iz . . . neprenehoma obstreljevala bežečega in skrivajočega se Laha. Tako je bil ta poizkus sovražnika, prodreti čez S . . . proti G . . . (da je bil za to namenjen, spričuje tudi to, da je takoj za naskakovalnimi četami vlekel svoj tren) sijajno in skoro brez naših izgub odbit. Pri tem smo tudi opazili, koliko je sovražnik trpel, ko je prodiral v preveč gostih črtah. Naš junaški štajerski bataljon od polka št. . . je bil skozi deset dni na tem hribu ter samo en dan odbil pet naskokov. Samo en dan so izstrelili Lahi okoli tisoč granat in šrapnelov nanje. Pod utrdbami pa je ležalo čez 500 sovražnikov mrtvih. Če še vzamemo ranjence, je uničila ta hrabra četa okoli 2000 sovražnikov. Naši so bili pa tudi pozneje od samega armadnega vodstva toplo pohvaljeni. V tem pohvalnem povelju so se (menda prvič) omenjali tudi Slovenci kot hrabri in zvesti branilci Avstrije ob Adriji.

Dvoboj na pečini.

Vrli, junaški slovenski črnovojnik Jakob Berlizg, doma iz okolice Brežic ob Savi, je pisal z italijansko-koroške meje:

Slovenski črnovojniki taborimo na zelo visokih gorah ob meji Koroške in Italijanske. Dasiravno je poletno solnce zelo vroče, vendar imamo še tukaj tudi dovolj snega in ledu. V nekaterih kotlinah leži večer sneg in led. Najhujše je spravljati živež in druge vojne potrebščine na te izredne višinske postojanke. Tudi patroliranje je po tem ozemlju zelo težavno. Marsikateri, ki ni vaju ozkih, v skalo vsekanih stezic, se zvrne v globoke prepade in nihče njegovih ne bo izvedel, kje se nahaja njegov grob . . .

Dne 19. junija sem kot četovodja šel s štirimi možmi na patroljo, da izsledimo, kje se skriva najbližja italijanska prednja straža. V moji četi je bil še tudi Miha Polesnikar, doma iz Ribnice. Ta fant je bil izredno korajžen. Ponudil se mi je, da bo šel za bližnjo skalo iskat sovražnika. Dovolil sem mu, a ga prosil, naj bo previden. Mi smo mu sledili. Ni trajalo dolgo, ko smo iz našega kritja opazili, da že ple-

za naš Miha po zelo strmi stezi k bližnji, v zrak štrleči skali. Plezal je oprezno in potuhnjeno. Ko pride vrh skale, se nenadoma pojavijo pred njim trije alpinci. Hipoma je Miha skočil za bližnjo skalo, oni trije pa po ozki stezici nad njega. Sedaj, Miha, sem si mislil, je po tebi. A fant, prava planinska korenina, se je srečno in junaško izmuznil. Krepko se je postavil in po bliskovito zabodel prvega Italijana z bajonetom in ga strmoglavil v globočino. Sedaj pa napade Miheta drugi Italijan; ta je bil hujši. Bil je to boj za življenje in smrt! Bojevnika sta drug drugemu odvrčala bajonet. Zdelo se nam je, da se iskre krešejo. Kdo bo zmagal? Tretji Italijan bi se bil rad vmešaval v borbo, a radi ozkega prostora tega ni mogel. Istotako je tudi nam bilo nemogoče prihiteti na pomoč. In glej! Miha je napravil zopet močan sunek, prebodel je še drugega Italijana in ga strmoglavil v prepad. Tretji pa jo je med tem odkuril za nekaj korakov proč in je tako prišel na muho moji puški. Dobro sem pomiril, in tako se je tudi tretji Italijan zvrnil s pečine. Miha se je kmalu nato vrnil; bil je ves krvav. Ko sem poročal našemu gospodu stotniku o Mihovem junaštvu, mi je rekel, da ga bo priporočil v odlikovanje.

Drzno junaštvo naših pionirjev.

»Kärntner Tagblatt« je objavil sledeče pismo nekega mladega pionirskega narednika:

Dne 16. junija sem bil povišan za četovodjo kot prvo plačilo za malo nagajivost gospodom »signorom« 11. in 12. junija.

Pred postojanko naše pehote pri L... stoji ali pravzaprav je stala mala utrjena stražnica finančne straže, ki so jo bili zasedli in preskrbeli s telefonom alpinci. Sovražni strelski jarek se je končal v njo na levi strani in so se je tako Italijani neopaženo polastili. Tu se nahajamo južno-vzhodno od C, na višini št. . . . ne daleč od sovražnika. Navedeno hišo naj kakorkoli že odstranim. Prikopal sem se blizu, kolikor je to na Krasu mogoče, v družbi z nekim poddesetnikom. Od kamna do kamna sva se plazila kakor kači — seveda se je to zgodilo ponoči — naprej in sva v daljavi 18 do 20 metrov vrgla signorom alpincem skozi okno razstrelivo. Prijetni

pohod 11. junija se je posrečil popolnoma, v utrjeni stražnici je bilo vse mrtvo.

Drugo jutro pa vidim v svojo jezo, da je družba ponoči skozi štiri lesene stene prebila in prevrtala strelske luknje, skozi katere so neprestano prežali. Neki mož našega razstrelilnega oddelka, ki je neprevidno opazoval hišo, je bil takoj smrtono varno zadet v glavo. Zdivjali smo. Zakaj smo pa prakticirali v Karpatih? Sklenili smo zato, da zvečer, ko se privali od reke gosta megla, skočimo k utrjeni hiši, da nabijemo dovolj razstrelilnih snovi. Vzel sem s seboj toliko razstrelil, da sem vedel, hišo poženemo v zrak. Počasi nam je tekel čas do večera: Italijanski strelci so prežali kakor risi; ena krogla mi je brenčala čisto mimo čela. Končno smo se mogli plaziti in v temi sem se priplazil do kočice. Zdolbli smo luknjo v spodnji zid, jo nabili, z vžigalico sem zažgal vžigalno vrvico, ki gori osem sekund, nato sem jo odkuril in tekem sem, kolikor hitro sem mogel, nazaj v strelski jarek. Posrečilo se mi je, dasi so me alpinci zapazili in streljali za menoj. Ko stiskam roke svojim tovarišem, zagrmijo in stene in vse, kar je bilo med njimi, zleti v zrak. Nalogo sem izvedel v zadovoljstvo svojih predstojnikov, a živci so le trpeli. Drugo popoldne so me pohvalili in povišali.

Naš oklopni vlak v Moši.

»Neko temno noč,« mi je pripovedoval nadporočnik, »sem dobil poročilo, da je prišel velik laški transport vojaštva v Mošo. Pripravil sem se takoj in kmalu se je plazil moj oklopni vlak preko soškega mostu. Ukazal sem največjo previdnost. Kot črna masa se je dvigala na desni Kalvarija, pod menoj pa je tiho žuborela Soča. Ločnik je spal. Nobene luči ni bilo. A vedel sem, da razprte oči naših straž neprestano buljijo v noč in da ušesa vedno prisluškujejo najtišjemu šelestu dreves. Naporna, težka služba je to. Vsaka mišica trepetaja, roke se krčevito oklepajo puške. Burno bije srce, še dihati si ne upate.

Vlak je imel štiri vagona, v sredi majhno lokomotivo. Stal sem ob razprtini v prvem vagonu ob telefoničnem aparatu in opazoval. Počasi smo polzeli dalje. Komaj da sem čul udarjanje lokomotive in

drdranje koles. V drevesih ob progi je šuštel veter. Z njiv in travnikov so se oglašali črički in opojen duh je vel s polj. Nebo se je sklonilo nizko nad Furlanijo in zvezde so mi mežikale in dajale poguma. Vedno bolj smo se bližali cilju in naenkrat se je zablščala v daljavi luč: kolodvor. Kot črna pošast je prihajal vlak vedno bliže in bliže. Razločeval sem že sence ljudi in šatorišča.

»Hitreje in pozor!« sem zaukazal in kmalu nato strojevodji: »Stoj!«

Vlak je obstal na kolodvoru v hipu.

»Ogenj!« In mala okenca vagonov so se odprla in pomolila cevi strojnih pušk, ki so že ragljale. Nastala je strašna zmešnjava, beganje in vpitje ranjencev.

»Zažgite šotore!« je bilo moje kratko povelje. Par bomb z gorivno snovjo in kmalu so švigili okoli nas plameni in grozno razsvetljevali vse pozorišče. Na tleh so ležali kupi zvijajočih se sovražnikov, mlake krvi, v katerih je odseval plamen, drugi so begali, tekali na vse strani in vpili in vili roke. A naše strojne puške so drdrale neprestano in kosile neprestano.

»Nazaj!« je donelo moje povelje po končanem delu, in vlak je oddrdral z največjo brzino v noč proti Gorici.«

»Ali ni bilo nevarnosti, da Vam za hrbtom razbijejo progo?« sem vprašal z začudenjem.

»Seveda je bila! A prišli smo tako nenadoma, udarili smo tako nepričakovano, da je nastala strašna zmešnjava, v kateri ni nihče mislil na to. Morda so še do zadnjega mislili, da je to laški vlak. Jaz vem le to, da smo prišli brez vsakih izgub, brez najmanjše poškodbe domov.«

(»Slovenec«.)

Dalmatinci.

Dalmatinci so si spletli na južnem bojišču vence neminljive slave. V uradnih poročilih so bili večkrat imenoma navedeni in visoko pohvaljeni. O njih se pripoveduje mnogo lepih in pretresljivih dogodbic, izmed katerih priobčujemo tu nekatere.

Junak.

Pošten Furlan nam je pirnesel zgodbo, ki je čudovita, resnična in grozna. Mož jo je pripovedoval s takim ognjem in živah-

nostjo, kakor da jo gleda vnovič pred seboj. 14letni sin pa gleda v očeta in priča, kar je tudi sam videl.

Bilo je prve dni vojske. Italijanske patrolje so že dospele v furlansko vas onkraj Soče, nato pa šle nazaj. Kmalu pride avstrijska patrolja. Ljudje, dobri in zvesti Furlani, povedo našim vojakom, da so bili Italijani v vasi. Nekaj naših mož odide nazaj, nekaj, menda trije ali štirje, pa ostanejo v vasi in se porazgubijo po hišah. Bili so Dalmatinci. Prešlo je že nekaj časa po odhodu Italijanov. Naš pripovedovalec — ime nam je znano — kar naenkrat zagleda, kako se odpro vrata sosedove hiše in na pragu se pokaže ponosen, velik Dalmatinec s puško in bajonetom pred seboj. V istem trenutku, kakor da bi iz zemlje zrastle, stoji tik pred njim deset italijanskih vojakov s častnikom na čelu. Italijani so menda hoteli našega ujeti. Da ste ga videli Dalmatinca! Kakor bi strela udarila, je dvakrat zavihtel puško z bajonetom pred seboj — ej, kje se je fant učil kositi v Dalmaciji — in šest Italijanov je bilo krvavo porezanih. Dva ali trije so se sedli na tla. Nastal je grozen prizor, ki se ne da popisati. Častnik, katerega je Dalmatinec tudi porezal, šestkrat ustrelil, toda ne zadene. Dalmatinec udari s puško po roki častnika, da mu odleti revolver 10 m daleč. Častnik se zgrudi. Ostali štirje vojaki silno navalijo na Dalmatinca. Zada-viti ga hočejo. Štirje proti nemu. Začela se je strašna borba. En sam klopčič so bili. Vseh pet je delalo strašno. Lovili so se z rokami, grabili, davili. Pol ure je trajalo to divje borenje. Fant, kaj bo s teboj? Konec? Italijani so zbežali in pred hišo je stal na cesti zravan kot hrast naš Dalmatinec, toda obraz blede, žile nabrekle, prsi pa so mu hropele, kakor da mu v njih bruha vulkan. Naš brat od južnega morja postoji še nekoliko časa, da pride do sape, nato se pa vrne v hišo. Skoro se je opotekal.

Minilo je nekaj trenutkov. Naš pripovedovalec in nekaj ljudi, ki so to videli, so bili v skrbeh za našega junaka. Poslali so otroke, da gredo pogledat, kaj je z njim. Otroci ga najdejo v hlevu na stelji. Bil je še vedno blede in strašno je hropel. Nekaj mož mu prinese polente, svinjine in liter črnega vina. Junak počasi vse sne in

spi je in pravi: »No, sada smo opet dobri!« In pravi vaščanom: »Bilo je strašno. Rad bi nekoliko počil in spal. Če pride naša patrolja, me ni treba buditi; če pa bi se bližali Italijani, onda da.« In zleknil se je po stelji in položil glavo na roko. Vaščani odidejo. Niso mogli ostati v vasi. Sodili so, da se bodo po tem dogodku Italijani skoro vrnili in bali so se maščevanja. Hitro so pobrali nekaj stvari in odšli proti naši strani. Kmalu so naleteli na naše čete in povedali vse prvemu naredniku, ki jih takoj vodi pred višjega častnika. Ljudje so pred tem častnikom še enkrat ponovili vso zgodbo. Častnik pošlje takoj 50 ali 60 mož, da gredo po Dalmatinca.

Kaj se je zgodilo s strašnim sinom Dalmacije? Ali so ga še našli? Naš pripovedovalec ni mogel povedati, ker je moral naprej. Upajmo, da bo junak še branil svojo in našo ljubljeno domovino. Naša dobra misel in želja je ž njim!

(»Slovenec«.)

Pešec Grubić.

Stotnik Roma, poveljnik dalmatinskega strojnopuškinega oddelka, je pripovedoval zbrani častniški družbi:

Bilo je proti večeru; Lahi so streljali na nas s težkimi granatami. Kar zapazimo, kako se pomikajo k napadu. Pri strojni puški sem imel izbornega dečka, Grubića, doma iz Golubića pri Kninu. Sipa je krogle na Lahe, da je bilo veselje. Pa prileti nova granata in pokoplje njega in strojno puško. Grubić se izvije izpod zemlje. Kri ga obliva, ker se mu je kos granate zadrl zadaj v glavo. Ne mené se za rano, zgrabi za lopato in začne odgrebati svojo strojno puško. Gledam ga. Dela z naporom vseh sil, grebe, zasaja lopato in odsipa. Pri tem se vsak hip ozre na Italijane, če se že bližajo. Končno je puška odkopana; s slastjo jo naravna in začne z njo svoje delo: tak, tak, tak. Toda njegove moči so bile izčrpane, kri mu je iztekala. Smrtna bledest mu je pokrila obraz, kolena so se mu zašibila in zgrudil se je. Tovariš priskoči k strojni puški in bije Italijane namesto Grubića. Le-ta skuša dvigniti glavo, a ne more več. Skočim k njemu in slišim njegove zadnje besede: »Tebi, moj Bog, mojo dušo!« Nato se je zleknil in ni ga bilo več. Mojih klicev ni več slišal...

Svečana prisega.

Bilo je pozno zvečer; Italijani so ljuto obstreljevali avstrijske postojanke pri Podgori, ko je dospel k bateriji stotnika R. pl. Samoničga vojni kurat p. Lukasek. Enako velik v svojih čustvih kot cerkveni bojevnik za cesarja in državo in kot blagočuten mož, se je najprej sočutno izvestil pri baterijskem poveljniku, da-li ni z ozirom na utrujene vojake prepozno, da bi imel govor in cerkveno opravilo. Z resnim glasom je odgovoril stotnik: »Prosim Vas, velečastni, da še danes opravite službo božjo, kajti ne morem sprejeti na svojo vest, ako bi bilo jutri že prepozno, ker smo močno obstreljevani, kakor dokazujejo granatne jame krog topov.« In tako se je pri znanih treh križih na gori Kalvariji pri Gorici v črnotemni noči — ura je bila že blizu enajste — vršilo sveto opravilo, ki bo vsled svoje vzvišenosti, nenavadnega časa in izrednih okoliščin gotovo ostalo v neizbrisnem spominu vsem udeležencem. P. Lukasek je imel ob spremljevanju topovskega groma in žvižga krogel plameneč govor na številne, krog njega zbrane vojake. Iz mnogoterih prs do srca ganjenih, boja vajenih in hrabrih vojakov se je trgalo ihtenje in ko je p. Lukasek končal in podelil vojakom odvezo, so navzoči ognjičarji — dočim je moštvo stalo »pozor« — sami od sebe potegnili sablje, eden izmed njih je stopil naprej in z daleč slišnim glasom je svečano izpregovoril: »Gospod kurat, zahvaljujemo se Vam za Vaše očetovske besede in sveti blagoslov, in v Vaši navzočnosti obljublamo pred svetim križem, da bomo svojo prisego zvesto držali in da nikdar ne bomo zapustili svojih topov.«

Dalmatinci so svojo obljubo zvesto držali.

Sv. Gora.

Gorica, koncem junija 1915.

V prvih popoldanskih urah dne 24. junija 1915. so zagrmeli laški topovi; kakor da bi se valila ogromna nevidna telesa od bogvekod in bogvekam, je v zraku zajekalo, se zvijalo, tulilo. Kaj hoče Cadorna? Zbrisati mogočni vtis, ki ga je naredilo zavzetje Lvova na naše čete? Ali pa hoče izbrisati sramotni pečat, ki ga je vtisnil pri

Kustoci v mlado, le slave in zmag željno laško zgodovino in ki ob jutrajšnji obletnici iznova zaskeli?

In padajo granate in šrapneli na vse hribovje goriškega območja. Rumeni plameni se zablistajo iz kepe dima nad našimi vinogradi.

Na naša polja padajo med strašnim grmenjem in uničujejo, razdirajo, razruvajo vse, vse. Na slemenih, po vrhovih in dolinah se dvigajo proti nebu črni ogromni stebri dima kakor iz nebroj pogorišč. Tam se rušijo naše hiše, naša domovja pod udarci dežja ogromnih železnih kosov.

In kakor v rezeč posmeh je razgrnila priroda v ta okvir vso krasoto goriške ravnine: v temnozelenem, tesnem objemu Soče so ležala razgaljena polja v večernem solncu, vsa bujna, neoskrunjena, z zlato mrežo solčnih žarkov pregrnjena. Vse bolj od udarcev laških granat je bolela ta lepota naše zemlje.

Ogromna solnčna obla je obvisela nad Brdi. Razkošno so se razlili čez vse gričevje njeni zlati praški kakor velik iskreč pajčolan. Pod tem pajčolanom so se plazile umazanovise plasti dima, dokler niso legle temne sence in posesale vso to gorko, živo luč. Solnce je tonilo in utonilo v krvavi zarji, ki se je bila napila vse krvi po naših gričih padlih vojakov.

* * *

Nizko se je sklonilo svetlozeleno nebo in pokrilo ljubeče s črnim plaščem noči razrito bojišče. Tistikrat so zagoreli kresovi po Brdih: kresni večer je bil, vseh tajnosti in skrivnosti poln. A srca niso šepetala nemih besed in oči se niso smehljale v slutnji tihe, daljne sreče: v nepopisni grozi je kriknilo tisoč src, v neizrazni bolesti je gorelo tisoč oči: naši domovi gorijo! Plameni so švigali iz hiš visoko v nebo, da je zažarelo in razsvetljevalo grozno vso okolico.

In tedaj je zagorelo tudi srce naših src: Sveta Gora. Ogenj je planil iz samostanskega poslopja v temno noč, plameneči oblaki dima so legli na baziliko in jo obdali z ogromnim, strašnim vencem.

»Marija, Marija!«

In narod, ki je nem in vdan pretrpel vse grozote molče in stisnjenih ustnic, je zaplakal kot otrok. Zajokale so vasi, za-

jokale žene, zajokali starci in starke. Zastrmele so oči na goro v nepopisnem trpljenju, zajecjlale so ustne, roke so zakrile obraz. Saj so vsi romali k Materi na goro, trudni in obteženi, in vse je potolažila in vsem je vlila novih moči. A zdaj? Zdaj gori njen dom! . . .

»Mati! Mati naša!«

Strašna, neusmiljena roka jim je iztrgala srce iz prs in ga rezala počasi, kosček za kosčkom . . .

Srce Primorske, srce naših src, pa je izgorevalo polagoma vso kresno noč, dokler niso mladi žarki že resnega solnca poljubljali začrnelega zidovja samostana in razdejane cerkve.

»Marija! — Mati!« (»Slovenec«.)

Brez doma.

Sredi visokih, vitkih, nepremičnih cipres je sanjala stara kapela.

Okoli nje vozovi, v naglici naloženi z omarami, posteljami, lonci, s senom in culami. Med njimi matere, starke in starci, otroci in živina.

Begunci so,

Ogromna, neusmiljena roka je zavih-tela kruti bič nad njimi, jih razkropila in pregnala z rodne grude. In zdaj romajo izgubljeni, izgnani v nepoznani svet, bogvekam. Oči jim begajo v daljavo in iščejo domove, skrite med zelenjem dreves, obdane od rodovitnih polj. Zdaj leže prazni, zapuščeni, izumrli ti domovi in vabijo nazaj, nazaj . . .

Žena je sedela na tleh. V naročju je imela otroka, ki je zaspal ves truden od daljne poti. Še v snu se je smehljaj, njegova lica so žarela tihe, otroške sreče, ki je ni še oskrunila temna misel, ni še ranila črna skrb. Nepremično ga je gledala mati. Bolestna poteza ji je rezala okoli usten, v očeh ji je ležalo vse brezmejno gorje trpečega materinstva.

»Odkod, mama?«

Dvignila je glavo, me pogledala otožno in odgovorila v mehki furlanščini:

»Iz Šlovenca pri Moši, gospod! Laška patrolja je prišla včeraj v vas in začela pleniti po hišah. V cerkvi smo bili, pri šmarnicah. Našega starega gospoda — ves siv je že in bolehen — so bili po obrazu, se norčevali iz njega, posadili na

kolo in odpeljali med krikom in krohotom... Moj Bog, moj Bog!»

Zaihtela je. Preko razoranih lic ji je kanila biserna solza na otrokov obraz, ki se je zbudil in gledal s prestrašenimi očmi. Dvignil je drobne ročice, jih oklenil okoli materinega vratu in pritisnil svoj obraz k njenemu.

»Mater dveh otročičev so tudi odpeljali, božvekam... Poglejte jih, tam sta, siroti. — Skrili smo se bili v klet. Čez nekaj časa slišimo pokanje pušk. Bili so naši, ki so pregnali Lahe iz vasi. Polagoma smo si upali iz hiš, spravili na vozove, kar je bilo mogoče, in zdaj smo tu, brez doma, brez strehe...«

Še tesneje je privila k sebi otroka, še globlje se ji je zarezala bolestna poteza okoli usten, še večje je bilo njeno gorje.

»Kdaj pojdemo domov, mama?« je vprašal otrok.

»Kmalu, kmalu, otrok moj!«

Srce so ji trgale te besede. Grizla je ustnice, da ne bi zajokala na glas in skrila je obraz med ramo otroka, ki ji je gladil lase.

»Ne jokaj, mamica, ne jokaj!«

Mater dolorosa...

* * *

Dva starca sta ležala poleg na vozu. Trde, težke besede so se jima trgale iz prs.

»Kje je naš dom?« je vprašal s tihim, tresočim glasom prvi.

»Svet!« je zamrmral mrko drugi.

»Spomladi sem popravil hišo. Lepa in nova je sedaj. In hlev sem povečal za šest glav...«

»Vse bo porušeno, hiša in hlev, vse!«

»Krompir bi izkopali sedaj! Toliko ga nismo imeli že dolgo let. Si videl, kako žito imam na polju? Že zori! In turščica je letos bogata! In trte se lomijo od prevelike teže.«

»Vse bo uničeno! Vse pomandrano!«

Molk. Glavi sta se sklonili globoko na prsi.

»Ti! Zvonik v sosednji fari so porušili. Si videl? Od otroških let sem nisem še jokal. Zdaj sem. Tudi zvon je zajokal takrat...«

»Grešili smo preveč, Matija! Ves svet je strašno grešil!«

»Da, grešili smo preveč! Zato nas je Bog udaril!«

Zopet molk. A ena misel jima je rila neprestano po možganih, da se jima je spatil obraz od trpljenja:

»Brez doma! Brez doma!«

In spomnila sta se uničenih polj, požganih vasi, spomnila, da udarjajo granate vedno nove rane v to grudo, ki jo ljubita, kot še nikdar.

In zopet je zavpilo v duši:

»Naš dom! Naša polja!«

In zopet so zašepetala onemogla ustna:

»Brez doma! Brez doma...«

(»Slovenec«.)

Trpini.

Ponedeljek 12. julija 1915. sem jih videl na lastne oči. Opravki so me vodili iz Gorice v Grgar čez sedlo na Prevalu. Bilo je okrog 6. zjutraj.

Prihajali so mi nasproti brez števila, moške priletni, starčki, slabiči, dečki in deklice — skoraj še otroci, dekleta, žene in starke. Bilo jih je za ogromno procesijo. Nosili so nahrbtnike, vreče, koše na plečih in na glavi. Čudno se mi je zdelo vse to.

Vprašal sem starčka, odkod prihaja. »Iz Avč,« mi je odgovoril, otrok mi je dal isti odgovor, starka isti. »Kdaj ste pa šli z doma?« — »Ob eni po polnoči! Pot je strma in dolga, dolga!« — »Pa zakaj?« — »E, gospod,« je bil pretresljivi odgovor, »že tedne nimamo kruha, nimamo moke! Včeraj smo izvedeli, da dobimo v Gorici sirk, pa smo šli na pot. Kdor je mogel, je šel. Vas je skoraj prazna.«

»Odkod pa Ti?« sem vprašal deklico z vrečo na hrbtu. — »Iz Lokovca,« je odgovorila. »Iz Bat,« je rekla druga. »Iz Kala,« je povedala tretja.

Vsa gorska planota od Soče do Čepovana se je vzdignila. Kakor da bi se cel narod selil. Vzdignil se je, hodil sedem do osem ur proti Gorici, da bi dobil malo sirka in prišel do kruha.

Okoli treh popoldne sem se vračal. Solnce je žgalo. Sapice nobene. Prah povsod. Nikjer sence. Pot strma.

In prišli so mi zopet nasproti. Bilo je na rebu pod Prevalom. Starčki in starke; žene in slabiči; dekleta, deklice in dečki

so prihajali. Prepoten je bil vsak. Vročina je kar žarela iz pordečelih, zabuhlih obrazov. Komaj so sopli pod težo, ki so jo nosili.

»Koliko pa nesete?« sem vprašal starčka. — »Gospod, 45 kil jih bo.« — Meni se je zdelo, da mi je nož porinil v srce. Ves jaz sem postal ena sama želja, da bi mu pomagal. »Odpočijte se malo!« sem mu rekel; v svoji domišljiji nisem mogel drugega dobiti. »Ne morem,« je odgovoril počasi, »pot je dolga; še šest ur pred menoj.«

»Koliko pa Ti neseš?« sem vprašal dečka. »15 kil, gospod!« — »In Ti, mala?« — »10 kil.« — »Koliko pa Vi na glavi, mati?« — »25 kil!« — »Pa boste zmogla?« — »Mora biti! Doma imamo otroke, že tedne jokajo in vprašujejo po kruhu.«

(»Novi čas«.)

Junaške Tolminke.

Ranjen Slovenec, ki se je vračal z goriškega bojišča, je pripovedoval:

Na Tolminskem je večina ljudstva ostala doma. Nočejo zapustiti svojih hišic in njivic v hribih. Mirno opravljajo svoje vsakdanje delo. Tudi v najhujšem boju se posebno ženske ne umaknejo v hiše in zavetje, ampak obdelujejo svoje ljube njivice in opazujejo divjo borbo v zraku in po zemlji. In vsak trenotek jim je smrt blizu. Ne mislijo menda dosti nanjo. Pripravljene morajo biti na vse, tudi nanjo, kajti svoje zemlje in svojega dela nočejo pustiti ravno v najhujši uri. Čudovita je ta zvesta ljubezen do domače zemlje. Tako je neka žena delala na polju v toči granat in nehala je, ko ji je granata roko odtrgala.

Čudovita zvestoba v službi.

Dne 14. julija zjutraj ob 7. uri so padli laški šrapneli četrto ure kot toča gosto na neki del mesta Gorice. Seveda so se ljudje takoj poskrili ter čakali, da mine nevihta. Tega pa ni storil cestni pometaç v bližini gostilne M. P., kateri je šrapnel zdrobil rob med streho in hišnim zidom. Padla je cela groblja na ulico. Naš cestni pometaç pa, ko to zapazi, nikakor ne zbeži, ampak z veliko vnemo skoči s svojo metlo tja in hiti spravljat grobljo proč s ceste. Šrapneli pa so pokali dalje v neposrednji njegovi bližini. Celo vojaki se mu

niso mogli dovolj načuditi. Tako so poročali naši listi sredi julija; začetkom avgusta pa so prinesli vest, da je zvestega pometaça ob izvrševanju službe zadela laška granata in ga ubila.

Kolesar s tremi kolesi in puškami.

Član slovenske katoliške akademične organizacije je poročal z južnega bojišča:

Bilo je prve dni. Od Tolmina se odpravi mož mojega oddelka s kolesom na poizvedovanje proti Italiji. Kar za ostrim zavinkom naleti na dva italijanska bersagliera, ki sta stala ob svojih kolesih. Vsi trije prav skupaj in osupli. Italijana mu zakličeta: »Sta ferma!« (Stoj!) V istem trenutku pa naš fant skoči proti nemu, zgrabi za cev in odbije na svoje prsi naperjen bajonet v smeri na drugega Italijana, ki je v zmedenosti le malo oprasnil našega fanta. Nagla odločnost Italijana tako prestraši, da ju je kar zmanjkalo. Naš fant pa se vrne zdrav in cel k oddelku. Pripeljal pa je nazaj tri kolesa in tri puške.

Dobri strelci.

Galicija je bila za naše vojake dobra šola. Izvrstno znajo streljati. V Ljubljano so pripeljali dva ujeta častnika italijanske gardne kavalerije. Ponosita možaka s črnimi kosmatimi kučmami, kakor jih ima ruska garda. Častnika sta bila na poizvedovanju. Naša straža ju je že od daleč zapazila. Zelo všeč sta jim morala biti, kajti naši so pustili, da sta se jim približala na 15 korakov. Ali bi ju ujeli ali ustrelili? Malo krvi, pa nekoliko ujetništva! V trenutku, ko je bil eden zadet nenevarno v nogo, nameri drugi revolver, pa naš mož pomeri tako dobro, da mu ravno dlan zadene in mu tako zbije revolver iz roke. Fantom se je izpolnila želja: Malo krvi pa nekoliko ujetništva za Laha.

Kako je učitelj Otrobar ujel šest Italijanov.

O tem je učitelj Otrobar tako-le poročal »Slovenčevemu« podlistkarju:

V strelskem jarku sem bil in premišljal, kaj bi napravil posebnega, da bi me pomnili. Ničesar se nisem domislil. Kaj hočeš, človek je v taki službi preveč od-

visen od drugih in od slučajev, da bi mogel ravnati po načrtu. Zato sem več zaupal svoji lovski spretnosti in nagonu kot pa načrtom in tako sem sklenil, da hočem nocoj ugonobiti patroljo iz sovražnega jarka, ki je počez kakih štiristo korakov ter malo više od naše postojanke prav neprijetno dramila naše spanje. Samo enega moža sem privzel in dogovorila sva se, kako bova napredovala.

Le-ta naj bi me samo podpiral v toliko, da bi kril pot za menoj in javil kasneje, ako bi me ne bilo nazaj.

Znočilo se je. Smer sem videl natančno, slepec bi bil našel, kam imam iti. Priporočil sem tovarišem, naj se ne gane nihče iz jarka. Jaz pa sem vzel alpski klobuk z visokim ravnim peresom, ki je že nekaj dni ležal v našem jarku, in hajdi plezaje po čereh s tovarišem.

Plezal sem najprej naravnost kvišku, počasi, tiho in oprezno, za menoj tovariš. Ko se nama je zdelo dovolj visoko, sva krenila počez. Za dve uri mučnega plezanja sva bila dvesto korakov nad sovražno pozicijo. Počasi sva se spuščala nizdolu. Brez nezgode sva dospela v duplo kakih dvajset korakov nad sovražnim jarkom.

Sedaj pogum in sreča junaška! Ali . . . Napravil sem križ . . . Saj veš, učitelji smo vajeni tega pred poukom. Prav samo iz navade to pot sicer ni bilo, naša kri je tudi rdeča . . .

Nekaj zrn peska sem vrgel nizdolu ter zaškripal s črevljem po skali. Nisem se motil.

»Chi và la? — Kdo je tam?« je zaklical polglasno sovražni alpin in žarek žepne svetilnice je švignil po naših čereh.

»Taci, maccaco! — Molči cepec!« sem zarohnel nazaj istotako polglasno in dostavil predrzno: »Via la lume! — Proč z lučjo!« Hkrati sem dvignil izza čeri alpski klobuk.

»Chi e la? — Kdo je tam?« je ponovil sovražnik vprašanje in oprezno ošvrknil z lučjo iznova naše skale. A najbrž je zagledal alpski klobuk, luč je ugasnila.

»Maresciallo Semulini! — Narednik Otrobar!« sem zaklical nizdolu. »E la? — In tam?«

»Caporale Michelli!« se je odzval nasprotnik, katerega je alpski klobuk po-

miril tako temeljito, da ni več vprašal po nikakem varnostnem znaku.

»In quanti siete la giu? — Koliko vas je doli?« sem vprašal tiho izza skale.

»In sei, maresciallo! — Šest, narednik!«

»Uno per uno su! — Drug za drugim gor!« sem ukazal predrzno. »Appiano, uno per uno! Volta per volta attendere il comando avanti! Caporale l'ultimo! Senza lume! — Počasi, drug za drugim; vselej počaka naslednik ukaza! Četnik zadnji, brez luči!«

»Va bene, maresciallo! — Prav, narednik!«

»Avanti!« Urno sem postavil tovariša na mesto, češ, ne streljaj, zabodi, če bo treba. Sam sem stopil v ozadje. Prvi je prisopihal kvišku. Samo dihanje se je slišalo.

»Qui da mi! — Semkaj k meni!« sem ukazal šepetaje in mož se je približal opiraje se na puško.

Zagrabil sem jo hipoma, nastavil bodalo in zarohnel: »Parola e sei morto! — Črhni in po tebi je!«

Padel je na kolena in hotel javkati.

»Giu! — Dol!« sem ga brcnil z nogo in ni se genil več.

»Avanti!« sem zaklical nizdolu in drugi je prišel po isti poti v ujetništvo.

Štirikrat se je ponovil isti prizor z malo razliko. Le kaporal, v čast mu bodi, se mi je ustavil, da sem ga moral pobiti na tla.

»Porco d'un tedesco!« me je pozdravil še na tleh.

»Cosa ti vuoi, e guerra! — Kaj hočeš, vojna je!«

»Hai ragione; del resto, meglio così! — Istina, sicer pa bolje tako!«

In prižgal si je svalčico.

Še meni je dal eno, Bog mu daj zdrave in dosti ugodnosti v Ljubljani na gradu.

Midva predrzneža pa sva gnala drugi dan pet zdravih in enega ranjenega ujetnika nizdolu k polkovnemu štabu. Po ovin-kih sva jih gnala, da nas ne bi zajel sovražnik in nama jih otel.

Polkovnik jih je izpraševal in sovražni kaporal ni štedil s pohvalo in občudovanjem.

Jaz sem dobil predvsem dobro kosilo pri štabu, sveženj cigar in tri dni počitka.

Bil sem tudi povišan: imam žolt pas in tri zvezde pod vratom. Tudi medaljo, pravijo, da mi bodo dali.

Gigi in Toni.

Službovala sta na nekem parniku v Trstu prijatelja: Gigi (izgovarjaj: Žiži) in Toni. Gigi je bil »cameriere« (natakar), Toni »fogista« (kurjač). To je bilo do izbruha vojske. Potem se nista videla več. Toni je bil avstrijski državljan in Hrvat (priimek mu je Novaković). Gigi pa je bil laški podanik. Toni je moral odriniti k vojaku v avstrijsko vojsko. Čez nekaj mesecev je bil poklican tudi Gigi ter je odšel v vojsko na Laško. Prijatelja sta bila daleč, daleč narazen. Kdo ve, če se bosta zopet videla! Gotovo pa sta se čestokrat spominjala lepih dni na parniku, kjer je bil Toni »fogista«, Gigi pa »cameriere«.

Napočil je petek, 23. julija. Bili smo v dneh drugega velikega laškega naskoka, ki je trajal od 18. do 28. julija. Na večer prejšnjega dne, četrtek, 22. julija, so naše čete priredile protisunek proti laškim postojankam zapadno od Kalvarije. Protisunek je uspel. Naši so se ustalili in zakopali v neposrednji bližini laških strelskih jarkov. Tudi naš Toni se je nahajal tu v zakopu, še 30 metrov ne oddaljen od laškega zakopa.

Pričelo se je daniti. Toni straži. Gleda in gleda naprej. Menca si oči, a ne more verjeti. Počaka; zopet gleda in buli in si menca oči. Končno pa se mu izvije nehoté in nenadoma iz prsi:

»O, Gigi! Ti ti sei qua?« (O, Gigi! Ti si tu?)

»Toni, anche tu qui?« (Toni, tudi ti tu?)

Prijatelja sta se našla. Toni ga je spoznal v laškem zakopu pred seboj! »Cameriere« in »fogista« sta si gledala iz oči v oči kot srdita sovražnika. Pa kri ni voda. Toni je v srcu začutil staro ljubezen . . .

»Vien qua, vien qua, caro Gigi!« (Pridi sem, pridil sem, dragi Gigi!)

»Vegnemo tutti, soltanto non state tirare!« (Pridemo vsi, samo nikar ne streljajte!)

»Non tiremo, no! Ma vien qua!« (Ne bomo streljali, ne! Le pridite!)

In Gigi se je vzdignil, brez puške in

brez tornistra in brez patron, in z njim se jih je vzdignilo prav tako še petnajst drugih. Dalmatinci so dobili 16 ujetnikov v svoje roke in jih odpeljali. Hotela se je predati cela laška kompanija; toda to je bilo nevarno; zato jih naši niso sprejeli, ampak s strelji zapodili nazaj. Gigi pa je šel naprej, vesel, da Toni ne bo več streljal nanj.

Oče in sin — sovražnika.

Zelo zanimiv in pretresljiv slučaj se je dogodil 7. avgusta blizu Podgore pri Gorici. Avstrijski oddelek, ki je naskočil italijansko postojanko, je šel z golimi bajoneti nad Italijane. Postojanka, ki so jo sovražniki dobro utrdili, je bila v četr uri v naši lasti. Ko je bil juriš končan, so vojaki avstrijskega sanitetnega oddelka našli v neki jami dva vojaka, enega Avstrijca in enega Italijana, ki sta ležala v mlaki krvi. Italijan, star okoli 45 let, je imel v trebuhu avstrijski bajonet in Avstrijec italijanskega. Oba nasprotnika sta se zvijala v groznih mukah. Sanitejci so najprvo potegnili bajonete iz trupel in nato oba za silo obvezali. Oba so položili na skupno nosilnico. Iz ust avstrijskega vojaka, ki je bil star 20 let, se je izvil naenkrat bolesten vzdih: »Oče, oče!« Tudi Italijan je odprl oči in zaklical: »Giuseppe, Giuseppe!« Končno se je dognalo, da sta bila ranjenca oče in — sin. Oče, Tirolec, je pred leti zbežal v Italijo, kjer so ga sedaj vtaknili med vojake, sin pa je bil uvrščen med tirolske strelce. Po preteku pol ure je oče izdihnil, sin pa je umrl na obvezovališču.

Krščanska ljubezen na bojišču.

V vojni dnevnik nekega župnika je zapisal črnovojniški zdravnik dr. H. J., po veroizpovedi jud, sledečo dogodbo iz svojega vojnega življenja:

Š., 15. julija 1915.

Na višinah . . . smo si postavili zdravniki raznih bataljonov in polkov svoja pomožna zdravilišča v hišah, zapuščenih od prebivalcev. V treh različnih dnevih sem doživel grozen granatni dež, ki je veljal vsaj tretji dan vasi sami. — V takem topniškem ognju je bilo težko pripraviti padlim vojakom dostojen pogreb. Vsi smo trpeli vsled tega, toda svojih bolečin nismo

razodeli nikomur. Tega nam ni dopustila višja sila — vis maior, ki ne pozna nobe-
nega ugovora.

In tu ukaže sanitetni četovodja I. D. iz Ljubna iz lastnega nagiba in ker ni mo-
gel trpeti, da bi njegovi tovariši imeli pre-
plitve in skupne grobove, izkopati v na-
glici padle junake, ko je boj nekoliko pone-
hal, in jih položiti v bolj globoke in posa-
mezne grobove. Grobove je olepšal z raz-
nimi škatlicami konzerv, z lesenimi križi,
na katerih so stala imena in dan smrti.
Posadil je tudi grmičje in zelenje na gro-
bove in tako ozaljšal grobove junakov z
vsem, kar nudi v naglici kraška planota.

Smatram to delo kot delo junaka, ne
zato, ker je zelo nevarno kaj takega izvr-
šiti, ampak zato, ker more človek redko
in to toliko manj v vojni, svojo naravno
sebičnost toliko premagati, da napravi v
tako nevarnih okoliščinah lepo delo, o ka-

terem ve, da se ga nihče ne bo spominjal;
nihče, rečem, ker je ravno lepo in pleme-
nito delo, rojeno v solzah, katerih se pa v
vojski ne pozna.

Smatram takega moža za junaka, go-
tovo toliko vrednega, če ne še več, kot
enega njegovih bojnih tovarišev, ki v jezi
in krvoželjnosti poišče sovražnika, da ga
stori neškodljivega.

On je junak, in celo — kar bi znalo
biti še bolj redko — kristjan!

In ker pišem te vrstice v vojne za-
piske nekega župnika, bi poudarjal to-le:

Ako bi imeli pravih kristjanov dovolj,
(tehtati treba in ne šteti), potem bi ne bilo
vojske!

In zato smo veseli, če srečamo sem-
intja kakega pravega kristjana, kajti po-
tem se težave vojne nekaj časa laže pre-
našajo.

Soči.

Krasna si, bistra hči planin,
Brdka v prirodni si lepoti,
Ko ti prozornih globočin
Nevihite temne srd ne moti,
Krasna si, hči planin!
Tvoj tek je živ in je legak,
Ko hód deklét s planine;
In jasna si ko górski zrák,
In glásna si kot spév krepák
Planínske je mladine, —
Krasna si, hči planin!
Rad glédam ti v valove bódre:
Valove te zeléno-módre:
Temná zelén planínskíh trav
In vedra víšnjevost víšáv
Lépó se v njih je zílila;
Na rósah sínjega nebá,
Na rósah zeléníh gorá
Lépóto to sí pila, —
Krasna si, hči planin!
Ti méni si predraga znanka!
Ko z górskih príšumíš dobráv,
Od dóma se mi zdiš poslanka,
Nesóča mnóg in ljub pozdráv, —
Bog sprimi te tu sréd planjáv! ...
Kakó glasno, ljubó šumljáš,
Kakó čvrstó, krepkó skakljáš,
Ko sred gorá še pót imáš!
A ko pridéresh na ravníne,
Zakaj te žíva rádost míne?
Kaj trudno lézeš in počasi,
Zakaj so tóžni tvóji glási?
Težkó se ločíš od hribóv,
Zibélke tvójega valóvja?
Mar véš, da téeš tik grobóv,

Grobóv slovenskega domóvja?
Obojno ból pač tu trpíš!
V tej bóli tóžna in počasna,
Ogrómna sólza se mi zdiš,
A še kot sólza — krásna!
Krasna si, bistra hči planin!
Brdka v prirodni si lepoti,
Ko ti prozornih globočin
Nevihite dívje srd ne moti!
Pa, oh, siróti tebi žuga
Vihár grozán, vihár strašán;
Prihrúmel z gorkega bo juga,
Divjál čez plóдно bo raván,
Kí tvója jo napaja struga —
Gorjé, da daleč ni ta dan!
Nad tábo jasen bo oblók,
Króg tēbe pa svinčéna tóča,
In déž krváv in solz potók,
In blísk in grom, — oh, bitva vróča!
Tod sékla brídka bodo jekla,
In ti mi boš krvava tékla:
Kri naša te pojíla bo,
Sovražna te kalíla bo!
Takrát se spómni, bistra Sóča,
Kar góрко ti srce naróča:
Kar bóde shranjeníh vodá
V oblakíh tvójega nebá,
Kar vóde v tvójih bo planínah,
Kar bode v cvétníh je ravnínah,
Tačas prodví vse na dán,
Narásti, vskípi v tok strašán!
Ne stískaj v meje se bregóv,
Srdíta čez branove stópi
Ter tujce, zémlje-lačne, vtópi
Na dnó razpénjeníh valóv!

Dolžan: KNJIGA URADNIH VLOG.

Obrazci političnih, vojaških, finančnih (davčnih), sodnih in drugih uradnih vlog K 3.—, vezano K 4.—. Ta knjiga bo ustrezala in služila kar najbolje vsem stanovom ter tudi zdatno olajšala delo v uradih. Knjiga obsega namreč okoli 300 praktičnih vzorcev za najrazličnejše prilike. Rabil jo bo vsakdo, bodisi posestnik, trgovec, obrtnik, kmetovalec ali zasebnik.

Žun: DOHODNINA. Določbe o dohodninskem davku po zakonu o osebnih davkih in po osebnodavčni noveli. K 1'60, vezano K 2'20. Za pravilno napoved nujno potrebna knjiga; mnogi vzorci olajšajo napoved in pojasnijo vsak dvom.

Urbanus: KNJIGA O LEPEM VEDENJU.

K 3.—, vezana K 4.—. Tega vse slučaje družabnega občevanja in vse sloje vpoštevajočega, zelo praktično sestavljenega navodila za lepo vedenje ne more pogrešati noben Slovenec.

VOJAŠKE NARODNE PESMI

za šolo in dom. Nabral in za dvo-, oziroma triglasno petje postavil Anton Kosi. Cena K 1.—. Zbirka obsega poleg „Cesarske“ še 25 samih prijetnih, zares narodnih vojaških pesmic. Triglasne pesmi so vse tako stavišene, da se lahko pojo tudi samo dvoglasno. Stavek je preprost, primeren značaju narodne pesmi. Nedvomno bodo po tej zbirki pridno segali vsi ljubitelji narodnega petja.

Ferjančičeve VOJAŠKE NARODNE PESMI. Cena K —'60.

Grafenauer: ZBIRKA SLOVENSКИH POVESTI.

Vsak zvezek velja 60 vin. I. Ogrinec Jos. VOJNIMIR ali POGANSTVO IN KRST. Povest iz časa pokrščevanja Slovencev. II. Erjavec Fran. HUDO BREZDNO ali GOZDARJEV REJENEC. NI VSE ZLATO, KAR SE SVETI. IZGUBLJEN MOŽ. ENA NOČ NA KUMU. MRAVLJA. III. Vesele povest. Fr. Jaklič. ZA MOŽEM. V PUSTIV JE SLA. Jos. Jurčič. PRAVDA MED BRATOMA. IV. Ksaver Meško. Povesti in slike. STIRI SMRTI. POT ČEZ TRAVNIK. POŽIGALEC. Vsi štirje zvezki vezani v eno knjigo K 3'50. V tej zbirki so zbrani najdragocenejši biseri slovenskega pripovedništva, tako da bo tvorila jedro vsake knjižnice in bodo z isto vneto segali po njej višji in nižji sloji našega ljudstva.

CENIKE slovenskih knjig poslijemo na zahtevo brezplačno in poštino prosto.

**Katoliška Bukvarna
v Ljubljani.**